

Ministerul Educației

COMUNICĂM EFICIENT CU FAMILIA

Materialul a fost elaborat în cadrul proiectului "Parteneriat Global pentru Educație", implementat de către Ministerul Educației în parteneriat cu Banca Mondială și UNICEF

Serghei LÎSENCO, Olga LÎSENCO, Victoria SECU

COMUNICĂM EFICIENT CU FAMILIA

Au mai colaborat:

Maria VRÂNCEANU, Consultant, Ministerul Educației

Lia SCLIFOS, Managerul proiectului “Parteneriat Global pentru Educație”

Ghidul este destinat echipelor comunitare

Variantă de pilotare

2014

SUMAR :

Introducere	4
Sugestii metodologice pentru comunicarea eficientă cu părinții.....	5
Etaple unei comunicări eficiente.....	7
Indicatori pentru o comunicare eficientă.....	11
<u>Mesajul 1</u> Observați comportamentul copilului și, în caz de necesitate, apălați la specialiști.....	12
<u>Mesajul 2</u> Participați la procesul de evaluare a copilului dumneavoastră pentru a ajuta specialiștii se determine cele mai bune soluții în dezvoltarea	15
<u>Mesajul 3</u> Comunicați cu alți părinți care educă copii cu CES pentru a alege cea mai eficientă cale în susținerea copilului Dvs.	17
<u>Mesajul 4</u> Realizați acțiuni concrete pentru menținerea echilibrului emoțional care asigură creștere copilul cu CES în mediu pozitiv.....	20
<u>Mesajul 5</u> Solicitați includerea copilului dumneavoastră în grădinița, asigurând astfel dreptul lui la educație	21
<u>Mesajul 6</u> Acceptați educarea unui copil cu CES alături de copilul pentru că toți copiii au aceleași drepturi.....	24
<u>Mesajul 7</u> Asigurați copilului un mediu emoțional pozitiv și o comunicare eficientă în care el să se simtă acceptat, protejat și iubit.....	26
<u>Mesajul 8</u> Vorbiți cu copilul Dvs. despre problema lui.....	28
<u>Mesajul 9</u> Protejați copilul de emoțiile dumneavoastră negative.....	30
<u>Mesajul 10</u> Evitați și condamnați practicile violente asupra copilului.....	32
<u>Mesajul 11</u> Recunoașteți semnele neglijării pentru a evita consecințele ei asupra dezvoltării copilului.....	33
<u>Mesajul 12</u> Comunicați membrilor echipei comunitare despre cazurile alarmante legate de neglijare și abuz.....	35
<u>Mesajul 13</u> Jucați-vă cu copilul dumneavoastră la orice vârstă a acestuia, cât mai des, ori de câte ori o cere.....	44
<u>Mesajul 14</u> Oferiți copilului jucării și alte obiecte inofensive pentru joc.....	46
<u>Mesajul 15</u> Înconjuțați copilul cu cărți, deoarece cartea contribuie la dezvoltarea lui.....	49
<u>Mesajul 16</u> Citiți împreună cu copilul pentru a-l ajuta să descopere lumea din jurul lui.....	51
<u>Mesajul 17</u> Asigurați copilului o alimentație sănătoasă.....	53
<u>Mesajul 18</u> Dezvoltați copilului de la vârstă fragedă deprinderi de igienă personală	56
<u>Mesajul 19</u> Oferiți zilnic copilului timp suficient pentru activitate în aer liber și mișcare.....	58
<u>Mesajul 20</u> Creați copilului mediu în care se simtă sigur și protejat.....	61
<u>Mesajul 21</u> Oferiți copilului informații despre obiecte și situații ce prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui.....	63
Pentru notițe.....	65

INTRODUCERE

Perioada de dezvoltare timpurie a copilului reprezintă segmentul de dezvoltare cel mai sensibil, în care este foarte important să se țină cont de nevoile copiilor în ceea ce privește sănătatea, nutriția, educația și protecția. Părinților le revine rolul esențial în crearea influențelor încurajatoare și pozitive pentru creșterea și educarea copiilor. Ei sunt responsabili pentru asigurarea atât a existenței materiale, cât și a unui climat familial afectiv și moral. Copiii sunt diferiți, părinții sunt diferiți. Este diferit mediul în care trăiesc, situația lor financiară, studiile pe care le au sau starea civilă și, desigur, necesitățile fiecăruia. Toate aceste diferențe dictează necesitatea acordării unui sprijin și informații care să fie ajustate la situația concretă pentru a asigura dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Abordarea sectorială tradițională nu oferă acest sprijin părinților. Specialiștii informează părinții numai în domeniul lor de activitate, fără a lua în considerație celelalte domenii. Este absolut necesară o abordare inter-sectorială a nevoilor copilului și familiei care să ofere suportul adecvat pentru realizarea drepturilor fiecărui copil la supraviețuire, protecție, îngrijire, educație și dezvoltare optimă.

Acest ghid este destinat echipelor comunitare, formate din profesioniștii ce activează în sistemul de educație, ocrotire a sănătății și protecție a familiei (asistenți medicali, asistenți sociali, educatori din instituțiile preșcolare de învățământ). Această formă de lucru este nouă pentru Republica Moldova. Ghidul propus este nu doar un instrument de comunicare cu părinții, ci el reprezintă un punct de pornire pentru dezvoltarea cooperării între membrii echipelor comunitare în lucrul cu familia.

Există multe cărți despre educație pentru părinți, dar practica demonstrează că mulți din ei nu le citesc din diferite motive (nu au acces, nu au deprinderi de a căuta informația necesară, nu au timp etc.) În astfel de situații, anume prin comunicarea directă poate fi oferită părinților informația necesară.

Materialul inclus în ghid oferă informații fundamentale sub forma unor mesaje cheie și situații de comunicare ce facilitează, comunicarea eficientă cu părinții. În baza informațiilor incluse în ghid echipele comunitare sunt încurajate să coopereze mai activ în rezolvarea diverselor situații, în stabilirea unor acțiuni comune pentru a sprijini familiile. Prin transmiterea mesajelor din Ghid membrii echipelor comunitare vor ajuta părinților să reflecteze asupra propriilor acțiuni, să înțeleagă mai bine nevoile copiilor, să ia decizii corecte în viitor. Toate acestea vor contribui la prevenirea fenomenelor sociale nedorite, cum ar fi exclusiunea socială, abuzul și neglijarea, instituționalizarea copiilor, etc.

Ghidul conține informații cunoscute, la prima vedere, dar specificul și menirea ghidului constă în oferirea unui algoritm de prezentare a informației necesare părinților în diferite situații, cu recomandări simple și practice.

Ghidul nu pretinde la substituirea cărților deja editate, el este un instrument de lucru pentru echipele comunitare. Cu ajutorul ghidului membrii echipelor comunitare vor putea trezi interesul părinților pentru informarea complementară.

Mult succes în comunicarea eficientă cu părinții!

Autorii

SUGESTII METODOLOGICE PRIVIND COMUNICAREA EFICIENTĂ CU PĂRINȚII

Toți părinții doresc ca micuții lor să se dezvolte armonios. Dar fiecare copil este unic și are o cale și un ritm propriu de dezvoltare. Unii copii parcurg acest "drum" fără obstacole, pe când alții se confruntă cu probleme (deficiențe și dizabilități) care afectează procesul normal de dezvoltare și au nevoie de ajutor suplimentar pentru a îmbunătăți /depăși situația dificilă. Realitatea demonstrează că unele practici într-adevăr asigură dezvoltarea copiilor, iar altele – nu.

Sarcina membrilor echipei comunitare este dublă:

- ☐ de a sprijini practicile pozitive care deja sunt aplicate;
- ☐ de a încuraja părinții pentru schimbarea practicilor care daunează dezvoltarea copiilor și pot duce la apariția diverselor tipuri de tulburări (deficiențe).

Motivele comportamentelor negative ale părinților sunt diverse: rutina vieții, lipsa abilităților de reflecție, cunoștințe insuficiente despre specificul dezvoltării copilului la diferite vârste, despre nevoile lui specifice. Ele generează tendința de a aplica metode de educație, bazate pe convingeri greșite de tipul: *„nu trebuie de luat des pe copilul mic în brațe, deoarece el permanent va cere asta”; „nu trebuie să fii blând cu băiatul, deoarece el nu va avea tărie bărbătească ”; „noi am fost bătuți de părinți pentru diferite pozne și am crescut oameni gospodari, dacă copilul nostru merită două palme – vom aplica metoda asta ”; „dacă copilul tău diferă de alți copii – ceva nu este în regulă cu tine ca părinte”; „nevoile adulților sunt mai importante decât nevoile copiilor”; „copilul trebuie să îndeplinească indicațiile părinților fără explicații suplimentare”, „nu trebuie să le demonstrăm copiilor că îi iubim, deoarece aceasta i-ar face să fie neascultători”. etc.*

În cazul părinților care educă copii cu cerințe educaționale speciale la fel se întâlnesc asemenea comportamente, motivele cărora se ascund în stările emoționale puternice de negare, tristețe sau furie, de teamă și depresie, prin care trec părinții, la momentul diagnosticării la copiii lor a diverselor afecțiuni. Totodată ei pot manifesta o dragoste copleșitoare și sentimente de protecție exagerată față de copilul lor. Emoțiile puternice care dominează starea părinților deseori limitează capacitatea lor de a analiza situația le rece și de a identifica soluțiile optime.

Penru a ieși din această stare stare părinții au nevoie de ajutorul Dvs., *stimate echipe comunitare*. Cu mesaje și eforturi comune puteți găsi resurse și lua decizii unanime prin care pot fi soluționate pînă și cele mai dificile cazuri. În acest sens membrii echipei comunitare trebuie să-și asume rolul unor educatori/mentori pentru părinți pentru a schimba comportamentul părinților față de propriii copii, precum și a unor cunoștințe, abilități și convingeri.

Practica demonstrează, că majoritatea părinților nu acceptă critica directă (chiar dacă înțeleg că ea este justificată) și nu aplică sugestiile propuse, iar în unele cazuri evită comunicarea cu cei care le-au criticat comportamentul. De aici, rezultă, că critica și sfaturile directe cu scopul schimbării comportamentului nedorit nu sunt eficiente în comunicarea cu părinți. Pentru a deveni mai eficienți, trebuie să ținem cont de câteva caracteristici importante ale acestora:

- ☐ părinții sunt adulți cu un sistem de convingeri demult stabilit și, deseori, rigid;
- ☐ ei posedă (sau cred că posedă) cunoștințe și experiențe legate de viață și sunt gata să prezinte aceste experiențe;

- ☐ critica directă a comportamentelor și convingerilor deseori provoacă la părinți emoții puternice (rușine, supărare, umilire, ciudă, mînie, vinovăție etc.) și, ca urmare, rezistență la schimbare;
- ☐ ei au nevoie de informații concrete, care pot fi aplicate imediat sau în viitorul cel mai apropiat;
- ☐ ei singuri adoptă decizii – ce trebuie de făcut și ce – nu;
- ☐ ei așteaptă să fie tratați ca persoane responsabile pentru viața proprie.

Aceste caracteristici determină respectarea următoarelor principii și reguli în comunicarea cu părinți:

- ☐ evitați critica directă a comportamentului sau convingerilor nedorite;
- ☐ evitați să începeți comunicarea cu întrebarea negatoare „De ce?” (de exemplu „*De ce copilul dumneavoastră poartă camașa murdară?*” sau „*De ce copilul nu are veselă personală?*” etc.), pentru că la nivel inconștient aceasta este interpretată drept întrebare care solicită justificare și este specifică unei poziții inferioare în comunicare;
- ☐ discutați cu părinții despre copiii lor în condiții sigure: în anturaj comod, de dorit fără prezența altor persoane (copii sau adulți);
- ☐ provocați părinții să explice experiența proprie și să formuleze problemele legate de dezvoltarea copiilor;
- ☐ încurajați părinții să-și formuleze obiectivele proprii de învățare/de schimbare;
- ☐ încurajați părinții să-și identifice resursele și strategiile în realizarea obiectivelor proprii;
- ☐ susțineți părinții în realizarea acțiunilor ce contribuie la dezvoltarea copilului;
- ☐ încurajați părinții să se implice în evaluarea și autoevaluarea progreselor obținute în educația copilului.

Aceste reguli și sugestii pot fi aplicate cu succes pentru toți părinții, însă, este cert faptul, că comunicarea cu părinții care educă copii cu cerințe educaționale speciale este una mult mai sensibilă. Iată câteva aspecte de suplimentare care trebuie luate în considerare de membrii echipei comunitare în comunicarea cu această categorie de părinți.

- ❖ Dacă sunteți prima persoană care le spune părinților despre dificultățile pe care le are copilul lor, fiți sincer, dar atent și sensibil. Trebuie să fiți conștient că această primă dezvăluire sau prim diagnostic poate fi perceput de către părinți ca o condamnare. Prezentați diagnoza ca un punct de pornire pentru schimbarea situației spre bine, dar evitați promisiuni nejustificate, precum că intervenția va vindeca copilul!
- ❖ Amintiți-vă că unele dificultăți sunt moștenite și că și alți părinți pot avea dificultăți similare cu cele ale copiilor lor.
- ❖ De câte ori vă întâlniți cu părinții, gândiți-vă bine la ce veți spune și luați în considerare felul în care mesajul ar putea fi înțeles.
- ❖ Trebuie să înțelegeți că părinții pot demonstra o atitudine care ascunde adevăratele lor sentimente. Creați sentimentul de încredere reciprocă pentru a înțelege cu adevărat ceea ce simt și cred părinții vizavi de copilul lor. Pentru asta fiți atenți la preocupările și nelineștile

părinților. Fiți dispus să ascultați, nu numai ce spune, ci și ce se dorește a fi spus (mesajul propriu-zis).

- ❖ Acceptați și promovați ideea că părinții sunt experți în privința propriului copil. Valorizați și valorificați aceste resurse!
- ❖ Abordați o atitudine pozitivă și ajutați-i pe părinți să cunoască toate drepturile și libertățile fundamentale ale copilului și să acționeze în vederea respectării lor.

Alte idei practice pentru a eficientiza activitatea echipei comunitare:

- Planificați vizitarea periodică a familiilor copiilor cu CES.
- Documentați-vă și discutați în echipă cât mai multe subiecte în comun. Fiecare copil este unic și ceea ce este potrivit pentru un copil poate să nu fie o abordare potrivită pentru altul. Importantă este o înțelegere foarte bună a punctelor tari ale copilului (ceea ce el poate face) și a necesităților (ceea ce nu poate face singur și solicită ajutor), precum și a nevoilor întregii familii.
- Identificați și oferiți părinților surse diverse de asistență și sprijin pentru părinți (ONG-uri locale și alte organizații care furnizează informații despre dificultăți și deficiențe specifice).
- Încurajați înscrierea și participarea copilului cu CES în programele educaționale timpurii.
- Inițiați comunicarea cu părinții în diferite situații - în stradă, la centrul medicilor de familie, în grădiniță când părintele a venit după copil, în cadrul vizitei la domiciliu, la un ceai cu prietenii, la activitatea special organizată pentru părinți, în timpul repartizării ajutorului umanitar, în cadrul vizitei la primărie, etc.

Important!

În orice comunicare este necesar să păstrați mediul pozitiv pentru discuție fără acușări și învinuiri.

ETAPELE COMUNICĂRII EFICIENTE CU PĂRINȚII

Fiecare situație de comunicare, care contribuie la schimbarea comportamentului, de fapt este o situație de învățare non-formală, deoarece în procesul comunicării la părinți sunt active același procese psihice și cognitive, ca și în procesul de învățare. Respectiv, este logic să construim procesul de comunicare conform etapelor *cadrlui de predare-învățare*, cunoscut de profesioniștii din domeniul educației ca *cadrlul Evocare-Realizare Sensului- Reflecție*. Cunoașterea esenței acestor etape, ajustate la situații de comunicare concrete, aplicarea acestor cunoștințe în procesul de comunicare cu părinți va permite membrilor echipei comunitare să obțină mai multe schimbări pozitive în comportamentul părinților. Mai mult decât atât – membrii echipei comunitare vor dezvolta relații de încredere și colaborare cu părinți.

Etapă 1 – ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

În această primă fază se realizează mai multe activități cognitive importante. *Primul obiectiv* urmărit la începutul comunicării este crearea contextului în care părintele își amintește ce știe despre un

anumit subiect: experiența lui proprie din copilărie sau acumulată recent, cunoștințele despre experiența altor persoane. Întrebările adresate de către membrul echipei comunitare ajută părintelui să se gândească la subiectul pe care în curînd îl va examina în detalii. Din discuția dată membrul echipei comunitare înțelege mai clar nivelul inițial al cunoștințelor părintelui, care devine ca „punct de plecare”, la care se pot adăuga alte cunoștințe noi.

Procesul de învățare este un proces de conectare a noului la ceea ce este deja cunoscut. Informațiile prezentate fără un context sau cele pe care părintele nu le poate corela cu alte informații deja cunoscute se uită foarte repede. Cei care învață își construiesc înțelegerea pe fundamentul oferit de cunoștințele și convingerile anterioare. Astfel, ajutîndu-l pe părinte să reconstruiască aceste cunoștințe și convingeri se identifică neînțelegerile, confuziile și erorile de cunoaștere.

Al doilea obiectiv al etapei *Inceputul comunicării* este de a-l implica activ pe cel care învață. Învățarea este un proces activ și nu unul pasiv. Prea des se întîmplă că părinții ascultă pasiv informații despre dezvoltarea fizică și psihică a copilului, oferite de către specialiști (medic/asistent medical, educator, asistent social). Sarcina membrului echipei comunitare constă în provocarea părintelui (prin întrebări și ascultarea activă) la exteriorizarea cunoștințelor și convingerilor preexistente în legătură cu acest mesaj pe care intenționați să-l transmiteți.

În condițiile în care durabilitatea înțelegerii depinde de procesul de corelare a informațiilor noi cu schemele preexistente, *al treilea obiectiv* al primei etape de comunicare este motivarea pentru explorarea subiectului și stabilirea scopului propriu în această investigație. Deseori două persoane, implicate în procesul de comunicare au scopuri diferite și acest lucru poate provoca tensiuni emoționale pînă la respingerea ideilor interlocutorului. La prima etapă de comunicare membrul echipei comunitare crează condiții pentru ca părintele să-și stabilească scopul personal, apropiat de cel, care a fost planificat de către el pentru schimbarea comportamentului părintelui.

Un alt aspect important al etapei *Inceputul Comunicării* este legat de starea emoțională. Procesul de comunicare, care nu ia în calcul starea emoțională a părintelui deseori se finisează cu eșec. Uneori emoțiile trăite de părinți în situații de problemă devin o barieră pentru a analiza rațional și critic toate circumstanțele acestei situații și nu permit găsirea unei soluții potrivite. În astfel de situații membrul echipei comunitare trebuie să ajute părintelui să-și verbalizeze emoțiile și apoi să-și descrie cît mai concret situația care îl îngrijorează. În alte cazuri, părintele fiind dominat de stereotipuri și convingeri eronate sau din motivul cunoștințelor insuficiente, poate să nu perceapă ceea ce se întîmplă cu copilul drept situație de problemă. Starea lui emoțională este destul de liniștită și intervenția altor persoane poate fi interpretată drept o acuzare nejustificată și, ca urmare, să provoace rezistența la schimbare. În aceste circumstanțe membrul echipei comunitare trebuie să formuleze întrebările în așa fel, încît părinții să revizuiască și să pună la îndoială experiența proprie.

Presupunem, că membrul echipei comunitare dorește să inițieze discuția despre principiile unei alimentații corecte. În cazul dat comunicarea poate începe cu întrebarea care identifică emoția de bază (este îngrijorat sau liniștit): „*Sunteți satisfăcut de felul cum mănîncă copilul?*” Apoi propuneți o serie de întrebări care ajută la descrierea faptelor: „*Ce preferă să mănînce copilul? Descrieți vă rog, cum este organizată alimentația în familie? Ce faceți diferit pentru a alimenta copilul? Cum selectați produsele alimentare? Cum compuneți meniul zilei și săptămîinii?*” Răspunsurile la aceste întrebări vor oferi membrului echipei comunitare suficiente informații despre gradul de informare a părintelui, despre convingerile lui și comportamentul tipic. Iar părintele cu ajutorul întrebărilor date va începe revizuirea critică a experienței personale, adresîndu-și întrebări de tipul: „*Oare corecte sunt acțiunile mele? Este posibil de făcut ceva mai bine?*”

Etapa 2 – PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

A doua etapă a cadrului pentru gândire și învățare are două obiective:

- prezentarea unor informații și idei noi, care pot contribui la schimbarea comportamentului părintelui;
- implicarea părintelui în analiza informației prezentate.

Prezentarea informației poate lua forma lecturii unui text mic, a vizionării unei scheme sau a ascultării unui discurs. Este important să mențineți interesul părintelui și să-l ajutați să-și urmărească în mod activ înțelegerea. Cei care învață în mod eficient își monitorizează propria înțelegere când întâlnesc informații noi. În timpul procesării informației noi, cititorii buni vor reveni asupra pasajelor pe care nu le înțeleg. Cei care ascultă o prelegere pun întrebări sau notează ceea ce nu înțeleg, pentru a cere ulterior explicații. Cei care învață în mod pasiv trec pur și simplu peste aceste goluri în înțelegere, fără a sesiza confuzia, neînțelegerea sau omisiunea. Când părinții își monitorizează propria înțelegere, ei completează cu noi informații schemele cognitive inițiale. Ei corelează în mod deliberat informația nouă cu ceea ce le este cunoscut; ei construiesc punți între cunoscut și nou pentru a ajunge la o nouă înțelegere.

Pentru exemplul nostru cu transmiterea mesajului despre principiile alimentației corecte, membrul echipei comunitare poate să prezinte părintelui imaginea *Piramidei alimentare* și să continue comunicarea cu ajutorul întrebărilor:

- *Ce părere aveți despre aceasta informație?*
- *Este ceva nou pentru dumneavoastră?*
- *Cu ce nu sunteți de acord?*
- *Cum puteți respecta această Piramidă în organizarea alimentației în cadrul familiei?*

În cadrul discuției vor apărea momente oportune pentru prezentarea unor sfaturi practice ajustate la situația familiei (nivelul de trai, de educație, numărul de membrii etc.):

- *Dați prioritate produselor autohtone.*
- *Citiți anotația de pe ambalaj, dacă produsele de alimentare au termen lung de păstrare există riscul că ele conțin mulți conservanți puternici care dăunează sănătății copilului, în special dacă sunt consumate zilnic.*
- *Acordați preferință produselor (fructe, legume etc.) pe care le creșteți pe lotul personal.*

Etapa 3 – CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- A treia fază a cadrului de comunicare este axată pe formularea concluziilor și deciziilor pentru viitor. Această fază urmărește două obiective esențiale:
- Crearea condițiilor pentru ca părinții să exprime în propriile lor cuvinte ideile și informațiile recepționate /asimilate. Ne amintim mai bine ceea ce putem formula cu propriile noastre cuvinte, raportat la propria persoană.

- Asumarea de către părinții și membrii echipei comunitare a unor responsabilități în vederea implementării deciziilor luate. Decizia expusă de sinestătător are mult mai multe șanse de realizare în comparație cu o indicație parvenită din exterior.

De exemplu, comunicarea despre principiile alimentației sănătoase poate fi finalizată cu ajutorul întrebărilor:

- *Cum este posibil de îmbunătățit practica de alimentare existentă în așa fel ca să contribuie cu adevărat la dezvoltarea copilului?*
- *Ce o să faceți altfel?*
- *De ce alte informații / suport aveți nevoie?*
- *Ce ajutor/suport așteptați de la mine?*

În momentul expunerii deciziei, ajutați părintele să elaboreze un plan de acțiuni concrete, notați ideile în agenda proprie – aceste acțiuni vă vor ajuta să monitorizați deciziile luate.

Toate situațiile de comunicare descrise în ghid conțin mesaje cheie în domeniile de bază, cum ar fi: educație, sănătate și protecție.

Fiecare domeniu prevede incluziunea copiilor de vârstă timpurie și sprijinirea familiilor în acest proces, dar este important ca între ele să existe interdependență și abordări comune.

Doar în așa fel pot fi prevenite sau îmbunătățite situațiile de dificultate ale copilului și familiei și poate fi asigurată eficiența procesului de incluziune socio-educatională.

INDICATORI PENTRU O COMUNICARE EFICIENTĂ

Acest instrument este util pentru dezvoltarea abilităților de observare și autoevaluare în procesul comunicării cu părinți. Fiecare etapa comunicării presupune unele comportamente specifice, prezența sau lipsa cărora oferă posibilitatea să facem concluzii despre gradul de respectare a etapelor comunicării.

Mod de aplicare: În timpul comunicării un asistent observă comportamentul membrului echipei comunitare (EC) și a părintelui și notează acțiunile/reacțiile lor, aplicând un „+” în colonița Note.

Etapa	Exemple de comportamente observabile	Note +
Începutul comunicării	Membrul EC adresează întrebări privind experiența părintelui	
	Membrul EC adresează întrebări privind starea emoțională a părintelui	
	Membrul EC oferă părintelui timpul pentru reamintirea unor evenimente/fapte	
	Membrul EC ascultă răspunsuri/relatări despre experiența părintelui, adresează întrebări de precizare	
	Părintele povestește despre experiența, este deschis	
	Membrul EC ajută părintelui să și formuleze obiectivele personale de cunoaștere în cadrul comunicării	
	Părintele demonstrează interes: formulează întrebări, privește în ochi, ascultă cu atenție	
Prezentarea informației utile pentru părinți și organizarea discuției în baza informației oferite	Membrul EC prezintă informații drept răspunsuri la așteptările/întrebările părintelui (un monolg durează nu mai mult de 3 minute)	
	Membrul EC încurajează părintele se adreseze întrebări privind informația prezentată	
	Membrul EC adresează întrebările pentru a monitoriza procesul de înțelegere de către părinte a informației prezentate	
	Părintele demonstrează interes: formulează întrebări, privește în ochi, ascultă cu atenție	
	Membrul EC comunitare prezintă sfaturi ajustate la situația familiei	
Concluzii și decizii pentru viitor	Membrul EC solicită de la părinte expunerea opiniei despre informația prezentată	
	Membrul EC generalizează ideile, evidențiază beneficiile	
	Membrul EC răspunde la întrebările părintelui	
	Membrul EC solicită de la părinte formularea și prezentarea deciziilor pentru viitor	
	Părintele explică ce pași/acțiuni va întreprinde în viitor apropiat	
	Membrul EC parafrazează decizia, precizează termenii și data următoarei comunicării	

MESAJUL 1. Observați comportamentul copilului și, în caz de necesitate, apelați la specialiști.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Ați avut complicații la nașterea copilului? Care au fost acestea?
- Copilul Dvs. are vre-o boală congenitală?
- În timpul gravidității ați consumat substanțe nocive (alcool, tutun, droguri)?
- Credeți că copilul Dvs. se dezvoltă la fel ca și ceilalți copii de vîrsta lui?
- Care sunt semnele în dezvoltarea copilului Dvs. care vă îngrijorează cel mai mult?
- Ați consultat vre-odată copilul la vre-un specialist ? La care? Care a fost problema?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Unii copii progresaază mai încet decît alții, dar singur acest fapt nu trebuie să-i alarmeze pe părinți. Dacă un copil nu se dezvoltă la fel ca ceilalți copii de vîrsta lui, aceasta nu înseamnă neapărat o problemă gravă, dar poate fi un semn.

Lista de mai jos include comportamente care POT semnala unele probleme la copil și nevoia acestuia de a fi evaluat mai atent. Orice copil poate prezenta unele dintre aceste comportamente și să nu aibă probleme deosebite. Dar dacă micuțul continuă să prezinte mai multe dintre comportamentele de mai jos, ar trebui să fie evaluat mai atent de către specialiști (medicul de familie, asistentul social, psihologul, psiho-neurologul, oculistul, surdo-pedagogul, ortopedul etc.).

Este foarte **IMPORTANT** ca fiecare părinte să știe aceste semne pentru a-i putea ajuta la moment copilului. Spuneți-i mamei, tatălui, altui îngrijitor al copilului - cînd folosesc această listă pentru a înregistra informații despre copil, să noteze detaliat comportamentele văzute, inclusiv ***frecvența, intensitatea și durata, vîrsta la care a fost depistată.***

Pentru auz:

- Nu întoarce capul după sursa unui sunet nou sau a unei voci noi;
- Nu răspunde cînd îl chemi din altă cameră;
- Întoarce mereu aceeași ureche către un sunet cînd vrea să audă mai bine;
- Are infecții dese la ureche, îl doare frecvent urechea/urechile;
- Prezintă reacție accentuată la zgomotele neașteptate;
- Nu răspunde dacă îl chemi atunci cînd nu te poate vedea;
- Îți privește buzele atunci cînd îi vorbești;

- Vorbește foarte încet sau foarte tare;
- Nu vorbește sau vorbește ciudat;
- Folosește mai mult gesturi decât cuvinte pentru a comunica;
- Nu este atent la muzică sau la povești mai mult de 5 minute.

Pentru vâz:

- Strânge din pleoape, ridică sau întoarce capul pentru a privi la muchiile și colțurile obiectelor;
- Adesea dă peste lucruri sau cade la joacă;
- Se freacă des la ochi sau se plînge că îl dor ochii;
- Nu este capabil să găsească obiecte mici pe care le aruncă;
- Are pleoapele roșii sau cu secreții, pete pe ochi;
- Se freacă des la ochi sau se plînge că îl dor ochii;
- Închide un ochi cînd privește ceva, se uită cruciș;
- Ține adesea cărțile sau alte obiecte foarte aproape de ochi.

Pentru vorbire:

- La 18 luni copilul încă nu spune *mama*;
- La 2 ani nu poate denumi obiecte familiale și persoane; nu vorbește deloc;
- La 3 ani nu poate repeta mici poezioare sau cîntecele;
- La 4 ani nu vorbește în propoziții simple;
- La 5 ani nu se face înțeles de persoane din afara familiei;
- Vorbește altfel decât copiii de aceeași vîrstă cu el;
- Nu se arată interesat de cărți sau de povești;
- Nu execută comenzi verbale simple;
- Repetă ca un ecou întrebările sau alt material verbal după vîrsta de 3 ani;

Pentru înțelegere:

- La 1 an nu reacționează cînd își aude numele;
- La 3 ani nu poate identifica diferite părți ale feței și nu poate urmări povești simple;
- La 3-4 ani nu răspunde la întrebări simple despre o povestire;
- La 4 ani nu furnizează răspunsuri rezonabile la întrebări, cum ar fi: „ce faci cînd ți-e foame?” sau „ce faci cînd ți-e somn?”;

- Nu are abilități simple de rezolvare a problemelor, cum ar fi rezolvarea de incastre sau întregirea de imagini din bucățele, sau respectarea unei ordini în înșirarea de mărgelă;
- La 5 ani nu pare să înțeleagă semnificația cuvintelor „azi”, „mâine”;
- Are dificultăți să înțeleagă lucruri simple pe care alți copii de vîrsta lui le înțeleg perfect.
- La 5 ani nu prezintă abilități de memorare cum ar fi repetarea unor scurte secvențe sau numere sau să spună ce lipselte dintr-un grup de obiecte.

Pentru mișcare:

- la 10 luni nu poate să șadă încă în șezut;
- parte a corpului este mai bine coordonată cînd merge sau fuge;
- îi tremură mîinile sau este neîndemînat cînd execută sarcini de coordonare motorie fină;
- nu-ți poate ține echilibrul într-un picior pentru scurt timp la vîrsta de 4 ani;
- nu poate arunca mingea mare care este aruncată către el la vîrsta de 5 ani.

Pentru joc:

- La 1 an nu se bucură de jocuri simple de mișcare;
- La 2-3 ani nu se joacă cu obiecte obișnuite (lingură, săpun etc.);
- La 4 ani nu se joacă încă cu alți copii – nu participă la jocuri de grup sau pe roluri;
- Adesea perturbă jocul copiilor;
- Nu se joacă la fel ca și copiii de vîrsta lui.

În interacțiunea cu adulții sau copiii:

- Se opune despărțirii de părinți;
- Se ferește de adulții necunoscuți; nu-i place să fie atins de alte persoane (copii, adulți);
- Evită anumiți copii, se simte atras numai de un anumit copil;
- La 5 ani nu împarte (jucării, cărți, dulciuri, roluri etc.) cu alți copii și nu știe să/și aștepte rîndul;
- Prezintă comportamente agresive.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- De ce este important să vă cunoașteți copilul?
- Ce ar trebui să faceți ca să vă cunoașteți copilul mai bine?
- Cine credeți că vă poate ajuta în acest proces? Cum ?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele povestește despre comportamentul copilului.
- Părintele descrie comportamentul copilului care îl îngrijorează, utilizând semnele prezentate în discuție.
- Părintele semnalează o problemă de dezvoltare a copilului său.
- Părințele solicită contactele specialiștilor la care el se poate adresa pentru a investiga situația suspectă.
- Părintele descrie 2-3 acțiuni concrete pentru a observa semnele în comportamentul copilului la care el pînă acum nu a fost atent.
- Părintele solicită informație suplimentară despre dezvoltarea copilului la o anumită vîrstă.

MESAJUL 2. Participați la procesul de evaluare a copilului dumneavoastră pentru a ajuta specialiștii să determine cele mai bune soluții în dezvoltarea lui.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- La ce vîrstă copilul dvs. a fost evaluat pentru prima dată de specialiști? Care a fost motivul?
- Cine a observat problemele copilului? Dar cine a avut inițiativa pentru adresare?
- Ce specialiști au evaluat copilul? În cadrul cărei instituții? Ați avut careva temeri? Care au fost ele?
- Au mai existat și alte evaluări? Cine au participat la ele?
- Dvs. participați la procesul de evaluare a copilului? Ce sentimente trăiți în acel moment?
- Ce vă interesează și ce așteptați să obțineți în urma unei anumite evaluări?
- Care indicații ale specialiștilor le urmați mai ușor? Dacă care mai dificil?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Toate procedurile de ***evaluare trebuie să se desfășoare la o etapă de vîrstă cît mai timpurie***, adică îndată ce au fost observate/depistate unele abateri de la parametrii obișnuți ai dezvoltării. Observarea acestor abateri poate fi realizată de către:

- Familie (părinți, frați/surori, bunici, îngrijitori), mama jucînd un rol important în primii ani de viață ai copilului;
- medic, asistentul medical, asistentul social chiar de la naștere sau cu ocazia vizitelor periodice efectuate în familiile cu copii mici;

- educatoare, ajutor de educator, alt personal de la grădiniță;
- alte persoane care vin în contact activ cu copilul.

Practica demonstrează, că în majoritatea cazurilor inițiatorii evaluării au fost nu părinții dar alt cineva: grădinița sau școala. Deseori adresările date deja vin cu întârziere, când timpul favorabil pentru activitățile de recuperare este pierdut. Dar cele mai dificile situații apar atunci când părinții sunt indiferenți la recomandările pedagogilor sau opun rezistență evaluării. În rezultatul comportamentului iresponsabil al părinților suferă copilul.

Evaluarea complexă se face în cadrul **Serviciului de Asistență Psihopedagogică (SAP)**, o instituție care activează în fiecare centru raional din republică, de către echipa multidisciplinară- psiholog, psihopedagog, logoped, kinetoterapeut.

Procesul de evaluare poate fi organizat în oficiul SAP-lui sau în instituția de învățământ (grădinița, școala), sau la domiciliul copilului. În procesul de evaluare vor fi identificate particularitățile individuale ale copilului, punctele lui forte și necesitățile speciale de dezvoltare. Echipa multidisciplinară va recomanda forma de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de grupă/clasă și instituție. Și, în final, după stabilirea cerințelor educaționale speciale, comisia va prezenta măsurile de intervenție și serviciile de suport pentru incluziunea educațională.

Participarea părinților/reprezentanților legali la evaluarea copilului este nu doar necesară, dar și obligatorie.

Participarea părinților în procesul de evaluare este necesară din mai multe motive:

- anume părinții pot oferi specialiștilor informații valoroase, care este greu de depistat la moment;
- în procesul de evaluare se formează relații de încredere și colaborare dintre specialiștii și părinți – o baza necesară pentru asigurarea succesului activităților ulterioare;
- părinții înțeleg mai bine recomandările specialiștilor.

CE POT FACE PĂRINTII *Sugestii pentru facilitarea participării părinților la procesul de evaluare a copilului*

- Acceptați ideea că dvs. **sunteți expert în privința propriului copil**, îl cunoașteți cel mai bine și puteți oferi date corecte și importante pentru a-l ajuta pe viitor.
- Considerați diagnosticul medical ca un punct de plecare în evaluarea copilului, dar nu și unul final/definitiv.
- Aveți la îndemână un creion și un carnetel pentru notițe, și **înregistrați succint cele observate pe parcursul zilei**, ca de exemplu, momentele importante într-un contact fizic sau emoțional, într-o activitate de joc, lucruri noi apărute în viața copilului, fără a întrerupe activitatea copilului. Aceste date sunt foarte valoroase pentru procesul ulterior de evaluare, intervenție și recuperare.
- Dacă aveți posibilitate, **utilizați reportofonul/dictofonul, faceți înregistrări video** pentru documentarea faptelor de comportament a copiilor.

- ***Fii proactiv:*** inițiați comunicarea cu medicul, asistentul social și educatorul pentru că anume Dvs. sunteți persoana care vă îngrijorați cel mai tare pentru dezvoltarea copilului.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cine poate să se adreseze la SAP pentru evaluarea copilului?
- De ce este importantă participarea părinților în evaluarea copilului?
- Care din sugestii oferite veți aplica în practică?
- De ce alte informații suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele adresează întrebări de concretizare privind evaluarea copilului și cum ar putea să se implice în acest proces.
- Părintele exprimă acordul pentru a participa în procesul de evaluare a copilului împreună cu specialiștii;
- Părintele descrie 2-3 acțiuni de colectare a informației pe care intenționează să le întreprindă.

MESAJUL 3. Comunicați cu alți părinți, inclusiv cu cei care educă copii cu CES pentru a alege cea mai eficientă cale în susținerea copilului Dvs.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Comunicați cu alți părinți, inclusiv cu cei care educă copii cu probleme similare de dezvoltare? (dacă răspunsul este **da**), De când ați început a comunica? (dacă răspunsul este **nu**), Ce vă stopează pentru a începe comunicarea? Cu cine obișnuiți să comunicați?
- Cât de frecvent are loc comunicarea?
- Care sunt subiectele pe care le discutați cel mai des? Ce sentimente trăiți atunci când comunicați cu o altă persoană despre copilul dvs. și problemele cu care se confruntă?
- Care este numărul aproximativ al părinților cu care comunicați? V-ar plăcea dacă acest număr s-ar mări/reduce?
- Cunoașteți vre-o asociație/grup de inițiativă a părinților copiilor cu CES?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

La orice vârstă, îndeosebi la vârsta timpurie de dezvoltare a copilului, este benefic ca părinții să se întâlnească și să discute despre copilul lor. Acest lucru contribuie la un schimb util de informații și

practici, experiențe și tehnici pentru depășirea unor temeri, dar și la cunoașterea mai bună a particularităților de dezvoltare a copiilor, etc. În cazul părinților care educă copii cu cerințe educaționale speciale, procesul de comunicare între părinți este mult mai afectat. Acest fapt se datorează stărilor și sentimentelor negative pe care le trăiește fiecare părinte când află despre tulburările de dezvoltare ale copilului său (tristețe, disperare, furie, vinovăție și respingere).

Ca și în cazul copiilor cu CES, familiile în care aceștia se educă sunt foarte diferite, necesitățile lor de a fi sprijinite sau posibilitățile de a oferi sprijin sunt extrem de diferite. Fiecare familie are potențialul și nevoile sale unice. Este important ca părintele să fie ajutat să iasă mai repede din starea lui descurajatoare ca să-și ajute copilul.

O formă eficientă de sprijin pentru părinții care educă copii cu CES este încurajarea comunicării cu alți părinți din comunitate care se află în situație similară, dar și cu părinții copiilor din grupul majoritar.

Prezentăm istoria unei mame care a trecut prin asemenea experiență.

„Am cunoscut-o pe Cornelia L., mama unei fete cu paralizie cerebrală infantilă acum 6 ani, în s. Hârtopul-Mic, r. Criuleni, în cadrul procesului de evaluare a copiilor cu dizabilități realizat de Asociația Obștească „Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin” prin intermediul serviciului Echipă Mobilă. Parascovia (numele fetei) se deplasa cu dificultate. În acea comunitate mai erau asistați încă 3 copii cu dizabilități grave. Peste o perioadă, timp în care părinții acestor 4 copii manifestau o implicare activă, au început să apară progrese în dezvoltarea și comportamentul copiilor asistați. Astfel, părinții au început să comunice mai activ între ei, să se împărtășească despre rezultatele obținute de copiii lor.

Comunicarea sistematică dintre părinți a contribuit la luarea câtorva decizii importante de către aceștia. Prima a fost să se unească ca și grup și să găsească o modalitate să ajute suplimentar copiii lor. Astfel, ei au găsit un transport comun și au început să aducă copiii de două ori pe săptămână la activități educațional-recuperatorii în Centrul de zi „Speranța” din or. Criuleni, care se află la o distanță de cca 20 km într-o direcție. Paralel, părinții au fost implicați într-un șir de traininguri alături de alți părinți. A doua decizie importantă adoptată de către părinți a fost formarea unui grup de inițiativă, pentru a putea participa la activități de unificare a acestuia, ca în rezultat să înființeze o asociație de părinți. Motivația părinților s-a dovedit a fi puternică, și în anul 2009, după un șir de activități de unificare și consolidare/capacitare a grupului de inițiativă a fost posibil să fie fondată asociația de părinți „Copii cu dizabilități”, care a fost înregistrată local la 05 august 2009. Aceasta a fost a treia decizie importantă care a permis membrilor asociației înființate să participe la un șir de activități de informare privind scrierea proiectelor, colectarea fondurilor, etc. Acest exemplu demonstrează puterea unei comunicări eficiente între părinți care poate evolua mult în scopul ajutorării propriilor copii, dar și a altor copii în situație de dificultate din comunitate.”

CE POT FACE PĂRINȚII *Sugestii care eficientizează comunicarea între părinți*

- ***Începeți să comunicați cu alți părinți!*** Aveți nevoie să cunoașteți și alte persoane care se află în situație similară cu cea a dvs., doar astfel veți putea să vă sprijiniți și să vă informați reciproc.
- Începeți să ***comunicați, inițial, în grupuri mici*** (2-3 persoane), pentru că comunicarea va fi mai simplă. Cu timpul numărul persoanelor din grup poate fi mărit. În acest mod, mai ușor veți ieși din starea pe care o trăiți, veți cunoaște experiențele altor familii și vă veți putea

alături de un grup de părinți mai numeroase pentru a discuta diverse subiecte cu privire la creșterea și educația copiilor.

- **Manifestați respect reciproc**, comunicare sinceră, sensibilă, atitudine deschisă pentru familiile cu care comunicați.
- Căutați posibilități și/sau **creați singuri ocazii pentru discuții**: mergeți periodic în vizite reciproce (care pot fi realizate nu neapărat la domiciliu), ieșiți la plimbare împreună cu copiii, participați la evenimentele din comunitate, etc.
- **Ascultați activ părinții cu care comunicați**: formulați întrebările, exprimați înțelegere de sentimente. Dacă situația o cere oferiți sugestii pe care le-ați aplica deja.
- **Mențineți o atmosferă pozitivă**, relaxantă oriunde are loc comunicarea.
- Determinați **acțiuni comune în colaborare cu alți părinți** care ar sprijini copiii Dvs. în comunitate și ar sensibiliza membrii comunității.
- Înființați și înregistrați/ **alăturați-vă unui grup de inițiativă, asociații de părinți** pentru a găsi modalități eficiente de a vă sprijini atât copiii dvs., cât și copii cu probleme de dezvoltare din alte familii.

Important! În momentul în care ați împărtășit problemele Dvs. unei persoane de încredere, nivelul de stres se reduce considerabil.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- La ce ajută comunicarea cu alți părinți, inclusiv cu cei care au copii cu CES?
- Care din ideile prezentate v-au provocat interesul cel mai mare?
- Cum puteți aplica aceste idei în practică? Ce veți face altfel pe viitor?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele relatează experiența pe care el o poate împărtăși altor părinți.
- Părintele formulează întrebări la care vrea să obțină răspuns de la alți părinți.
- Părintele solicită contactele altor familii, inclusiv a celor care educă copii cu CES.

MESAJUL 4. Realizați acțiuni concrete pentru menținerea echilibrului emoțional care asigură creșterea copilului, inclusiv cu CES într-un mediu pozitiv.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cît de des simțiți tristețe, nervozitate, furie, deznădejde-anxietate / tulburare, neliniște sufletească? În ce momente apar aceste emoții?
- În ce momente trăiți sentimente de bucurie, optimism, satisfacție?
- Cum apreciați starea Dvs. emoțională generală?
- Cît de des sunteți așa? Cum credeți din ce cauză trăiți acest sentiment? De când a apărut?
- Ce faceți pentru a depăși o stare mai puțin bună, care vă descurajează?
- Ce faceți ca să mențineți o stare emoțională bună care vă aduce multă satisfacție și putere de a înfrunta obstacolele?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Realitatea demonstrează că părinții care educă copii cu cerințe educaționale speciale dau dovadă, în marea lor majoritate, de echilibru emoțional redus. Acesta afectează starea lor fizică generală și bunăstarea psihologică. Starea emoțională a părintelui se transmite la persoane pe care le înconjoară și deseori crează bariere suplimentare în procesul dezvoltării copilului.

Este bine cunoscut faptul că persoanele echilibrate din punct de vedere emoțional își controlează emoțiile și comportamentul. Aceste persoane sunt capabile să facă față eficient situațiilor dificile ale vieții, să construiască relații puternice și să se recupereze în urma situațiilor stresante. Practica demonstrează, ca aplicarea regulată a unor exerciții simple contribuie la îmbunătățirea sănătății emoționale și la schimbări pozitive în toate aspectele vieții, aducând experiențe pline de satisfacții și realizări.

CE POT FACE PĂRINȚII *Unele strategii de menținere a echilibrului emoțional*

- ***Aveți grijă de copilul Dvs., dar și de Dvs. înșivă!*** Dormiți suficient, faceți sport, mâncați sănătos și implicați-vă în activități practice. Dacă aveți grijă de Dvs., vă veți încărca pozitiv energetic și veți rămâne puternic.
- Țineți minte că nimeni nu știe mai bine și mai mult despre copilul Dvs. decât Dvs. înșivă. ***Acceptați orice ajutor*** din partea familiei, prietenilor, apropiaților, serviciilor speciale.
- ***Analizați minuțios toate posibilitățile accesibile pentru copil:*** centre de abilitare, de intervenție timpurie, etc.
- ***Faceți legătură cu asociațiile obștești locale/regionale/naționale*** pentru a cunoaște și alți părinți care educă copii cu nevoi speciale, cu probleme similare: centre de intervenție, centre

de reabilitare, asociații sociale, ONG-uri. Comunicarea cu părinții care au trecut prin toate emoțiile, situațiile dificile, este un bun suport pentru Dvs. Puteți face schimb de experiență, de informații și idei noi;

- **Păstrați-vă relațiile de prietenie!** Păstrați-vă aproape prietenii și persoanele dragi, care vă pot sprijini în momentele dificile.
- **Faceți-vă timp pentru activitățile Dvs. favorite.** A vă detașa din când în când de grijile familiei, reprezintă un mod sănătos de a avea grijă de Dvs. înșivă.
- **Acceptați sprijin din partea celorlalți.** Apropiați-vă de părinții care se confruntă cu aceeași problemă. Comunicarea cu persoane care au probleme similare vă permite să depășiți simțul singurătății și să vedeți alte perspective.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Care din acțiunile sugerate deja le faceți?
- Despre ce acțiuni noi ați aflat?
- Cum credeți, care acțiuni vor fi eficiente și vor aduce rezultatul scontat într-o perioadă mai scurtă de timp?
- Ce acțiuni concrete veți întreprinde în viitor ca să vă mențineți echilibrul emoțional necesar pentru buna stare în creșterea și recuperarea copilului dvs.?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie, în acest sens?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie situațiile în care el devine copleșit de emoții negative.
- Părintele devine conștient de cauzele care îi provoacă aceste stări.
- Părintele numește 2-3 acțiuni concrete din cele sugerate pe care intenționează să le aplice pentru a menține echilibrul emoțional.
- Părintele solicită informații despre serviciile de suport care îl pot ajuta să își mențină echilibrul emoțional.

MESAJUL 5. Solicitați includerea copilului dumneavoastră în grădiniță, asigurând astfel dreptul lui la educație .

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cum credeți, copilul Dvs. poate frecventa grădinița din comunitate?
- Ce dificultăți poate întâmpina el în momentul includerii în grădiniță?

- Ce avantaje/beneficii va avea copilul, dacă va fi alături de ceilalți copii?
- Cum credeți, ce trebuie să facă grădinița pentru a asigura includerea copilului Dvs.?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Accesul cât mai timpuriu la învățare și educație este vital pentru copil, la fel ca și nevoile de alimentație și îngrijirea sănătății. În susținerea acestei informații sunt mai multe argumente:

- dezvoltarea majoră a creierului uman se realizează înaintea vârstei de 3 ani;
- primii 3 ani constituie etapa cea mai importantă, temelia pentru dezvoltarea oricărui copil;
- la 6 ani creierul copilului constituie 2/3 din creierul unui adult și are stabilite de 5-7 ori mai multe legături între celulele nervoase (neuroni), ceea ce asigură o mai bună adaptabilitate a copilului la mediul înconjurător și un proces de cunoaștere mai bun;
- modalitățile de formare, realizare a legăturilor în activitatea creierului copilului determină *ce putem face, ce vrem să facem, cum gândim, cine suntem*. Aceste legături, care asigură viața și activitatea creierului, depind nu doar de codul genetic, dar și, în mare măsură, de experiența, pe care copilul o dobândește în primul an de viață: anume la această etapă creierul copilului este capabil ușor și repede să perceapă și să utilizeze o experiență nouă. Cu cât mai mult copilul vede, aude, simte, manipulează cu obiectele, comunică, se joacă, etc., cu atât mai bine se dezvoltă;
- unele cercetări arată că până la vârsta de 7 ani se dezvoltă mai mult de 51 % din ceea ce va fi viitorul adult: capacitatea de a învăța să înveți, curiozitatea, încrederea în sine, deschiderea spre idei noi, etc.
- pentru copii cu dizabilități, perioada 0-7 ani constituie perioada fundamentală în care, prin stimularea adecvată, beneficiile intervenției educaționale continue pe durata primilor 5 ani de viață și durează până la adolescența timpurie.
- din punct de vedere afectiv, copiii capătă încredere în ei, își dezvoltă autonomia, le apar sentimente de bucurie și satisfacție, simt interesul, afecțiunea, aprecierile adulților cu privire la activitatea lor.

Angajarea și responsabilizarea familiei în educația copiilor este importantă pentru reușita participării în grădiniță. Practica a demonstrat că implicarea părinților contribuie în mod direct la rezultatele obținute de copil, cu cât ea este mai activă, cu atât rezultatele obținute sunt mai bune.

Grădinița are rolul de a sprijini toate familiile, inclusiv cele care educă copii cu cerințe educaționale speciale, să aibă încredere în resursele proprii, să facă față greutăților cu care ele se confruntă. La moment, în republică există un șir de grădinițe cu bune practici privind incluziunea educațională a copiilor cu CES. Pentru a asigura incluziunea, în aceste grădinițe a fost creat accesul exterior și interior pentru copii (au fost construite pante de acces, blocuri sanitare, săli de grupă), au fost dezvoltate Centre de Resurse pentru Educația Incluzivă care oferă servicii de suport asigurate de psiholog, logoped, cadru didactic de sprijin și kinetoterapeut (în caz de necesitate), care au fost dotate corespunzător cu echipament de reabilitare și materiale didactice, precum și centre de instruire pentru părinți și cadre didactice.

Putem exemplifica șirul de grădinițe, care sunt amplasate geografic în diverse regiuni ale țării și la care vă puteți adresa pentru a afla obține informații utile privind organizarea eficientă a procesului educațional incluziv:

- or. Edineț, grădinița „Foișor”;
- or. Orhei, grădinița „Curcubeu”;
- or. Criuleni, grădinița „Spicușor”;
- or. Nisporeni, grădinița „Poveste”;
- or. Leova, grădinița „Albinuța”;
- or. Ștefan Vodă, grădinița „Alionușca”;
- or. Ciadâr -Lunga, grădinița „Andrieș”.

CE POT FACE PĂRINȚII *Unele sugestii pentru susținerea educației copilului, inclusiv a celui cu CES, în procesul incluziunii în grădiniță*

- ***Recunoașteți că familia*** Dvs. are cel mai mare potențial în susținerea și dezvoltarea copilului pe care îl educați.
- ***Apelați la ajutorul specialiștilor*** din comunitate și/sau Serviciului de Asistență Psihopedagogică raional și încurajați copilul să meargă la grădinița din localitate. Cel mai adesea înainte de a veni la grădinița Dvs., în calitate de părinte, aveți deja stabilite relații cu specialiștii și serviciile din comunitate care reprezintă resurse importante pentru grădiniță, pentru alți părinți. Utilizați aceste resurse pentru a susține procesul educațional incluziv din grădiniță.
- ***Implicați-vă activ în identificarea necesităților copilului*** și prezentați pozitiv capacitățile lui. Aceste informații vor ajuta educatoarea de la grupă să pregătească adecvat mediul pentru a include copilul - semenii, accesul, echipament necesar, materiale didactice de suport, etc.
- ***Pregătiți psihologic copilul Dvs. pentru includerea lui în grădinița de copii.*** Vorbiți sistematic cu el despre faptul că în curând va merge la grădiniță, unde își va face mulți prieteni, povestiți despre regimul zilei, despre activități la care va participa, citiți-i povestioare despre grădiniță, educatoare, copii; priviți imagini care ilustrează obiecte și ființe din mediul firesc al grădiniței, vizitați ocazional grădinița – toate aceste lucruri vor pregăti psihologic și emoțional copilul pentru o includere reușită și o mai bună adaptare.
- ***Consultați managerul grădiniței/alți specialiști*** despre termenul adecvat pentru a începe frecventarea grădiniței de către copilul Dvs. Solicitați recomandări despre felul cum ați putea sprijini mai bine copilul pentru a asigura succesul procesului de incluziune educațională.
- ***Încurajați toți membrii familiei*** (frați, surori, bunei, unchi/mătușe, verișori/verișoare etc.) să participe în educația copilului cu cerințe educative speciale și susținerea lui în procesul de incluziune.
- ***Fiți pozitivi și ajutați ceilalți părinți*** care educă copii cu cerințe educaționale speciale să simtă că și fiul/fiica lor este binevenit(ă) la grădinița din comunitate. Împărtășiți deschis experiența.
- ***Participați*** la activitățile unui grup de lucru din grădiniță sau ale unui comitet, unde se iau decizii care privesc grădinița/ copii (Consiliul părintesc, Consiliul de Administrație, un grup de sprijin al unui proiect, etc.) Exprimați-vă părerea referitor la subiectele puse în discuție. Analizați în ce măsură ceea ce se discută ia în considerație și nevoile, dar și posibilitățile de

dezvoltare ale propriului copil. Nu uitați opinia dvs. contează pentru a lua decizii corecte în vederea respectării drepturilor și necesităților tuturor copiilor pe viitor.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce anume din informația prezentată ați putea să o folosiți în viitor?
- Ce acțiuni concrete veți întreprinde pentru a facilita includerea copilului în grădinița din comunitate?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie 2-3 acțiuni concrete pe care el intenționează să le întreprindă pentru includerea copilului său în grădiniță.
- Părintele formulează întrebări despre grădiniță pentru a clarifica cum condițiile existente pot răspunde /satisface necesitățile de dezvoltare ale copilului său.
- Părintele exprimă temerile pe care le are vizavi de includerea copilului în grădiniță.
- Părinte a unui copil din grupul majoritar exprimă disponibilitatea să sprijine și să promoveze includerea copiilor cu CES în grădiniță, gata să facă lobby și advocacy acestui proces la nivel de comunitate.

MESAJUL 6. Acceptați educarea unui copil cu CES alături de copilul dumneavoastră pentru că toți copiii au aceleași drepturi .

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Ați acordat ajutor necondiționat unei persoane cu dizabilități sau unui bătrân?
- Cum v-ați simțit? Doriți ca copilul Dvs. să crească într-o atmosferă de empatie și ajutor reciproc?
- Cum credeți, cât de important este ca micuțul Dvs. să se educe alături de un copil cu CES?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Un mediu favorizant pentru dezvoltare oferă tuturor copiilor posibilități de a explora și de a-și dezvolta capacitățile. Grădinița incluzivă este benefică pentru toți actorii responsabili de educație, dar în special pentru copii. Fiecare copil care se educă alături de un copil cu CES are de câștigat din acest aspect.

Copiii cu CES:

Dezvoltarea lor fizică, cognitivă, emoțională, socială este consolidată prin intermediul interacțiunilor semnificative cu cei de aceeași vîrstă cu ei (se află între semeni și formează relații importante pentru ei); își fac prieteni, demonstrează o capacitate mai bună de rezolvare a problemelor, învață să-și accepte propriile forțe și nevoi; exprimă mai multă mîndrie în achizițiile lor; își dezvoltă capacitățile de a depăși obstacolele; își dezvoltă deprinderi de comunicare mai bune; învață respectul de sine, făcînd parte dintr-un mediu pozitiv normal; se află în familie alături de frați/surori într-un mediu afectiv și înțelegător;

Copiii majoritari:

Sunt sensibilizați față de nevoile celorlalți, învață să accepte diferențele mult mai bine față de persoane cu dizabilități și de cei care se deosebesc prin ceva. Copii învață să coopereze și își extind diversitatea prietenilor. Ei își dezvoltă creativitatea, explorarea resurselor proprii și empatia. În același timp răbdarea și sentimentele de compasiune se dezvoltă. Copii devin mai inteligenți emoțional, îi acceptă pe ceilalți ca persoane, nu ca simple etichete acordate acestora. Anume copiii sunt acei care, reacționează pozitiv la schimbări, nu au prejudecăți și stereotipuri și rezolvă mai ușor conflictele. În cadrul activităților de instruire ei se învață să-i ajute pe ceilalți și obțin rezultate academice mai bune.

Cadrele didactice din cadrul grădiniței beneficiază de instruire periodică și aplică cunoștințele obținute pentru a dezvolta abilități de înțelegere mai profundă a diferențelor individuale, inclusiv și a copilului dvs. Ei descoperă noi tehnici de învățare pentru a veni în ajutorul copiilor care întâmpină dificultăți, învață strategii de promovare a dezvoltării și susținerii stilurilor de învățare variate ale tuturor copiilor. Educatorii crează și îmbogățesc mediul educațional pentru a încuraja înțelegerea și atitudinea de acceptare față de orice copil în grupă.

Familia care educă copil cu CES primește informații despre dezvoltarea copilului său, descoperă, că și altcineva îi poate asigura copilului său un mediu securizant și stimulat, învață să accepte puterile și nevoile propriului copil, acceptă că se aseamnă foarte mult cu ceilalți părinți, conștientizează că sunt parte a comunității educaționale, descoperă modalități de integrare a altor copii, împărtășesc experiența proprie.

Membrii comunității dezvoltă o nouă înțelegere și apreciere a diversității, sunt mai conștienți de faptul, că toți oamenii au nevoi unice.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce anume din informația prezentată ați putea să o folosiți în viitor?
- Ce acțiuni concrete veți întreprinde pentru a ajuta includerea copilului în grădinița din comunitate?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele adresează întrebări pentru a înțelege cine este un copil cu CES.

- Părintele formulează întrebări pentru a clarifica consecințele includerii în grădiniță a unui copil cu CES.
- Părintele exprimă acordul că toți copiii, inclusiv cei cu CES au dreptul la educație de calitate.
- Părintele dă asigurări că va vorbi copilului său despre copiii cu CES în sensul acceptării lor, îl va stimula să se joace cu un copil cu CES.
- Părintele numește acțiuni concrete pe care intenționează să le întreprindă pentru a ajuta la includerea unui copil cu CES în grădiniță.
- Părintele solicită informație suplimentară.

MESAJUL 7. Asigurați copilului un mediu emoțional pozitiv și o comunicare eficientă în care el să se simtă acceptat, protejat și iubit.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Când copilul era încă în burtică, ați comunicat cu el? Cum? De ce? Dar tatăl/mama copilului?
- Dar când era mic, ce practici de comunicare foloseați pentru a-i arăta dragostea Dvs.?
- Cum credeți, este bine să-l luați pe copil în brațe ori de câte ori vrea el? Argumentați.
- I-ați spus vre-odată copilului Dvs. "Te iubesc!?"
- Cum credeți, cât de importantă este comunicarea – atât în perioada intrauterină, cât și în cea postnatală - pentru dezvoltarea copilului?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Conform Studiului Național "Cunoștințele, atitudinile și practicile familiilor în domeniul îngrijirii și dezvoltării timpurii a copiilor", realizat în an. 2009 de UNICEF, pruncii născuți de mame care au comunicat cu ei în perioada prenatală, sunt mai dezvoltați și sub aspectul fizic, și sub cel intelectual, iar îngrijirea lor este mult mai ușoară. Ei au un somn liniștit, vocea mamei este mai ușor deslușită/recunoscută și servește drept „calmant” pentru ei. Cercetările în domeniu au dovedit că și tații, care au comunicat cu copiii până la venirea acestora pe lume, sunt „recunoscuți” și „acceptați” mai ușor. Practicile pozitive de comunicare cu copilul – luatul în brațe, îmbrățișările, mângâierile fizice, dezmierdăriile sau cîntecul de leagăn, cuvintele de laudă și încurajările etc. - îi pot ajuta pe părinți, alți îngrijitori ai copilului să se comporte în așa fel, încât copiii să crească fericiți, echilibrați și să aibă un comportament demn.

CE POT FACE PĂRINȚII? REGULI DE AUR pentru o comunicare eficientă.

1. Comunicați cu copilul din „burtică” - cald, grăgăstos și frecvent. Comunicarea în această perioadă este recomandată pentru formarea atașamentului mamei/tatălui/altor îngrijitori față de

copil și a copilului față de acestea. Atașamentul permite copilului să se simtă în siguranță, încrezător, protejat și iubit. Atunci când viitoarea mamă este dominată de emoții și gânduri pozitive, copilul este foarte calm și liniștit. Atunci când gândurile mamei sunt negative, fătul el devine foarte agitat, mai ales când mama nu se bucură de existența lui, sau, și mai grav, când pune la îndoială necesitatea venirii lui pe lume.

2. Este important să-i spuneți **fătului cât de mult îl doriți, îl iubiți și îl așteptați**, cuvinte de genul: „Puișorul meu cel drag”, „Arașul mamei/tatei, tu ești ceea ce am mai scump pe lume”, „Tu ești frumos!”, „Nu te teme, noi avem grijă de tine” ș. a. Toate mesajele verbale transmise fătului îi asigură confortul necesar și au funcție de protecție, nu permit să ajungă la el emoțiile negative.

3. **„Scăldați copilul în vorbe”**. Conversați cu copilul încă de la o vîrstă foarte fragedă. Când un copil începe să scoată sunete, să spună cuvinte și propoziții, arătați-i încîntarea și încurajați-l să continue procesul de învățare: repetați sunetele/cuvintele rostite de el, numiți obiecte, acțiuni și persoane, puneți-i întrebări simple, cereți-i răspunsuri și răspundeți la întrebările copilului, examinați împreună cărți cu imagini, citiți-i cât mai mult, învățați împreună poezii, cîntecele etc. Vorbiți cât mai mult cu copilul pe parcursul zilei, folosind toate prilejurile apărute. Reacționați la toate intențiile lui de a comunica.

4. **Pentru a comunica cu copilul, plasați-vă la același nivel cu el** (vă puteți apleca, așeza pe covor, cobori în genunchi; îl puteți lua pe copil pe genunchii Dvs., în brațe etc.). Uitați-vă în ochii copilului atunci când îi vorbiți, mențineți contactul vizual cu el, atunci când vă comunică ceva.

5. **Luați copilul în brațe cât mai des, mîngîiați-l, dezmiertați-l, sărutați-l**. În acest caz copilul simte, cu adevărat, că este în siguranță, că lui nu i se poate întîmpla nimic rău. O mînă pusă pe umărul copilului, o atingere ușoară a mîinii, a creștetului, îl face pe copil mai sensibil și mai atent la ceea ce îi spunem și ce facem. Micuții care sunt ținuti în brațe, mîngîiați, îmbrățișați și sărutați se dezvoltă mai devreme emoțional, decît cei care sunt lipsiți mult timp de acest fel de contact fizic. Fetițele și băieții au nevoie în egală măsură de afecțiune. Este important ca acest tip de limbaj să fie folosit în comunicarea cu copiii de către ambii părinți, la fel și de către toate persoanele care îl înconjoară pe micuț.

6. **Zîmbiți-i copilului sincer și cât mai frecvent**. Zîmbetul părinților pentru copii înseamnă încurajare, siguranța că sunt iubiți și că nu ați uitat că ei există. Nu uitați, copilul învață prin imitare, adesea el copiază și expresia feții celor mari.

7. **Lăudați copilul pentru încercările de a face ceva, indiferent de rezultatul obținut**. Încurajările și laudele sunt pentru copil dovadă că tot ceea ce face el este important pentru Dvs. Lăudați-l atunci când face un gest generos/frumos, arătați-i satisfacția și mulțumirea. El va mai repeta gestul nu o singură dată pentru a vă vedea bine dispuși. Acest comportament îi va oferi senzația că este ființă capabilă să facă gesturi generoase/frumoase, fapt ce îi va servi drept reper esențial de-a lungul vieții.

8. **Folosiți încurajarea, nu pedeapsa**. În loc să strigați: „Închide televizorul, nu ți-ai strîns jucăriile încă!”, mai bine îi spuneți calm: „După ce îți strîngi jucăriile, te poți uita la desene animate”.

9. **Centrați-vă pe consecințe, nu pe pedeapsă**. De ex., dacă copilul Dvs. sparge un obiect, folosiți o consecință naturală - rugați-l să vă ajute să lipiți obiectul împreună sau să strîngeți cioburile. Aceasta este mult mai eficient decît aplicarea unei pedepse care nu are nici o legătură cu acest incident (de ex., să nu aibă voie să părăsească camera lui).

10. **Acordați-i timpul și atenția de care el are nevoie**. Indiferent de cît de ocupat/ă sunteți, găsiți în programul Dvs. zilnic 30 min. pentru a-l dedica copilului Dvs. El are nevoie să fiți cu el și lângă el, să

știe că vă gândiți la el. Fiind mai mult timp lângă copil îl veți cunoaște mai bine, iar aceasta vă va ajuta să comunicați cu el mai bine și mai ușor.

11. Participați la tot ceea ce face copilul. Interesați-vă de tot ceea ce face copilul, astfel îl veți face să înțeleagă că el este important în viața Dvs. și că ceea ce face, de asemenea, este important. Participați în activitățile lui, dar nu uitați să-i oferiți independență și libertate. Anunțați-l că vreți să faceți ceva împreună, cereți-i opinia lui, astfel va învăța să vă ceară părerea atunci când va avea nevoie.

Important! Toate aceste sfaturi sunt valabile pentru toate persoanele adulte din preajma copilului, mai ales pentru tătici pentru care toate acestea determină formarea sentimentului patern.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Care din practicile discutate mai sus vă sunt cunoscute? Pe care din ele le aplicați?
- Ce credeți despre acestea?
- Cum este posibil de îmbunătățit practica existentă de comunicare cu copilul Dvs. în așa fel ca să contribuie mai bine la dezvoltarea socio-emoțională a copilului Dvs.?
- Ce ar trebui să faceți altfel?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele povestește cum el își exprimă dragostea față de copilul său și care sunt reacțiile copilului.
- Părintele solicită recomandări cum să-și exprime dragostea, luând în considerație reacțiile specifice ale copilului.
- Părintele descrie 2-3 practici educaționale pe care le va aplica pentru ca copilul să se simtă acceptat, protejat și iubit.
- Părintele recunoaște practicile sale negative și conștientizează necesitatea schimbării propriului comportament în raport cu copilul.

MESAJUL 8. Vorbiți cu copilul Dvs. despre problema lui.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Dvs. vorbiți cu copilul despre dizabilitatea lui, despre ce simte, ce gândește?
- Dacă răspunsul este „Nu”, întrebați părintele „De ce?”
- Ce ați putea să-i spuneți copilului Dvs. ca el să nu se simtă singur, unul la unul cu problema lui?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Uneori părinților le este teamă să vorbească despre sentimentele lor sau să își întrebe copiii cum se simt. Dacă nu vorbiți despre boală/dizabilitate/problema pe care o are, apare riscul ca micuțul vostru să se simtă și mai singur.

Iată câteva recomandări:

- **Oferiți-i sprijin și iubire necondiționată.** Mulți copii cu o problemă de sănătate emoțională simt că nu sunt iubiți sau, mai mult, cred că nu sunt demni de a fi iubiți. Spuneți-i copilului că îl iubiți, îmbrățișați-l și mângâiați-l cât mai des, de ex.: "Ești important/ă pentru mine", "Nu mi-e indiferent felul în care te simți!"
- **Exprimați-vă îngrijorarea.** "Sunt îngrijorat/ă pentru că am observat că ai plîns mult ultima vreme", "Sunt îngrijorat/ă pentru că zilele acestea mi s-a părut că ești furios/furioasă și nefericit/ă", "Sunt trist/ă pentru că observ că nu mai ai energie pentru a face acele activități care îți plăceau înainte: de ex., observ că nu mai vrei să te joci cu prietenii/prietenele tăi/tale...".
- **Încercați să înțelegeți sentimentele copilului Dvs.** Puneți-i întrebări deschise și
- nu întrebări la care să răspundă cu un simplu Da sau Nu, de exemplu: "Uneori, când oamenii nu se simt bine, sunt triști, furioși, singuri, le vine să plîngă toată ziua. Tu cum te-ai simțit ultima vreme?", Odată ce copilul începe să se deschidă, îl puteți provoca la o discuție, spunându-i: "Povestește-mi mai mult despre aceasta..." pentru a obține mai multe informații.
- **Colaborați.** Majoritatea copiilor cu o problemă de sănătate/dezvoltare se simt singuri. Dați-i copilului asigurări că veți fi alături de el, spunându-i: "Nu ești singur, te voi ajuta și vom rezolva împreună această problemă", "Ne vom descurca împreună, nu te voi abandona".
- **Încurajați-l să se implice în activități.** Gîndiți-vă la activități care le fac plăcere și invitați-l să le faceți împreună. Nu îl presăți, nu-l amenințați sau șantajați dacă nu vrea. Acceptați-i și respectați-i alegerea.

Următoarele abordări NU SUNT DE AJUTOR.

- **Nu îl întrebați pe copil de ce se simte rău.** Copiii nu pot răspunde la întrebări de felul: "De ce plîngi tot timpul?" sau "De ce ești agitat?" Astfel de întrebări îl fac să se simtă și mai rău, vinovați că nu își pot controla sentimentele/emoțiile negative când cei din jur se așteaptă ca ei să facă asta,
- **Nu îi cereți copilului să schimbe modul în care se simte.** Copiii nu pot scăpa de problemă peste noapte.. Ei nu își pot controla modul în care simt și nu pot scăpa de sentimente le de tristețe doar printr-un act de voință.
- **Nu comparați sentimentele Dvs. din trecut cu tulburarea copilului Dvs.** Nu ajuta să îi spuneți: "Ei bine, când mă simțeam rău, eu reușeam să mă adun și să trec peste orice problemă" sau "Cînd eram mic și mi-a murit cățelul, am trecut peste asta; viața merge înainte..." Experiențele și sentimentele trăite de oameni diferiți nu pot fi comparate.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum este posibil de îmbunătățit practica existentă de comunicare cu copilul Dvs. în așa fel ca să contribuie mai bine la dezvoltarea socio-emoțională a copilului Dvs.?
- Ce ar trebui să faceți altfel?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de eficiență ca rezultat al comunicării:

- Părintele exprimă acordul că trebuie să vorbească cu copilul său despre sentimentele/emoțiile pe care le trăiește și solicită mai multă informație.
- Părintele vorbește despre cum înțelege emoțiile/sentimentele copilului și cum le împărtășește.
- Părintele povestește despre cum discută cu copilul său despre problema pe care o are.
- Părintele identifică 2-3 practici din cele propuse pe care intenționează să le aplice în comunicarea cu copilul.

MESAJUL 9. *Protejați copilul de emoțiile Dvs. negative.*

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cât de des comportamentul copilului vă enervează? În ce situații?
- Cât de des se întâmplă ca ridicați vocea la copil?
- Sunt situații în care copilul aude cuvinte urâte în familie?
- Dacă copilul a făcut o poznă cum procedați de obicei?
- Cum înțelege copilul că emoțiile dvs. negative sunt generate de comportamentul lui?
- Cum înțelege copilul că emoțiile dvs. negative sunt generate de comportamentul altor persoane sau de circumstanțele nefaste?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

”Te învăț eu minte!”, „Om fac din tine, sa vezi ce o sa ma ascuți data viitoare!” si alte replici de acest fel vă sunt cunoscute cu siguranța, mai ales dacă aveți un copil năzbîtios. La fel de cunoscute vă sunt și sentimentul de furie, nerabdarea, dorința de a pune capăt problemei și de a câștiga controlul asupra situației atunci când, la sfîrșitul zilei, aflați de încă o poznă făcuta de copilul Dră.

Controlați-vă furia

Pentru momentele în care simțiți că furia pune stăpânire pe sentimentele exprimate, există câteva soluții:

1. Priviți-vă în oglindă- imaginea proprie vă poate pune pe gânduri, deoarece de loc n-o să vă placă.
2. Numărați pînă la zece sau pînă cînd, valul de furie va trece, respirați adînc și spălați-vă pe față cu apa rece.
3. Cînd observați ca începeți să vă enervați, luați o pauză. Oricare ar fi situația în care vă aflați, puneți stop. Ieșiți din camera și faceți o scurtă plimbare sau stați în liniște cîteva minute, respirînd adînc și rar. **(Respirația adîncă și rară este necesară în orice situație de nervozitate.)** Sau, dacă nu puteți părăsi locul în care vă aflați, amînați discuția pentru un moment în care veți fi mai calm.
4. În timpul pauzei, priviți cu detașare situația care v-a enervat. Imaginați-vă ca nu mai sunteți direct implicat în situație, ci că o observați din exterior, ca pe un film: Cum se comportă copilul? Este supărat, speriat, dezamăgit? Cum ați caracteriza comportamentul propriu? Ce parere veți avea dacă alt părinte ar fi în situația similară și s-ar comporta la fel?

Chiar dacă s-a întîmplat că emoțiile negative au explodat, încercați să ieșiți din starea aceasta – puneți rufe la spălat, despicăți lemnele, măturați ograda, săpați grădina, încercați orice lucru ce cere efort fizic considerabil.

După ce v-ați liniștit, vorbiți neapărat cu copilul, începeți fraza: Îmi pare rău că...(am strigat, am lovit), explicați cauza fluxului de emoții negative și povestiți o istorioară interesantă, ce v-a sustrage atenția copilului de la evenimentul neplăcut.

Uitați de stresul zilnic și încercați să vă relaxați. Fiți relaxați în relația cu cel mic și nu lăsați ca povara grijilor să se instaleze între voi. Nimic nu e mai trist pentru un copil decît să își vadă mămica (sau tătucul, bunicii, alți îngrijitori) copleșită de probleme pe care el nu le înțelege și care îl țin departe de ea. Clipele pe care i le dăruieți atunci cînd sunteți împreună valorează foarte mult pentru copil. Jocul împreună, povestea de seară, baia cu un cîntec și, pur și simplu, statul „la taifas” cu el nu pot fi reprogramate. „Nu lăsa pe mîine ceea ce poți face azi”. Priviți la copil azi, mîine s-ar putea întîmpla ca el să nu mai caute privirea Dvs.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum veți potoli starea de furie?
- Cum credeți, ce puteți îmbunătăți în viața de zi cu zi pentru a evita fluxul de emoții negative?
- Ce o să faceți altfel?
- De ce alte informații / suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie situațiile în care el devine copleșit de emoții negative;
- Părintele exprimă regretul pentru comportamentul său provocat de furie;

- Părintele numește 2-3 acțiuni concrete din cele sugerate pe care intenționează să le aplice pentru a controla furia;
- Părintele solicită informații despre specialiștii care îl pot ajuta să își dezvolte abilități de dirijare a emoțiilor negative.

MESAJUL 10. Evitați și condamnați practicile violente asupra copilului.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Se întâmplă momente când copilul face ceva ce nu corespunde așteptărilor Dvs.? Cât de des?
- Cum procedați dacă copilul încalcă regulile?
- Copilul dvs. lasă în dezordine camera cu jucăriile aruncate pe jos? A țipa la el și a-l pedepsi este deja o reacție tradițională?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

În cazul în care copilul are comportament nedorit:

- ***Cautați o soluție, nu vă învinovați pentru problemă.*** Un părinte care țipă sau folosește violența fizică nu este deloc mai convingător, ci doar pare mai slab în fata copilului.
- Dacă violența verbală sau fizică se aplică des, atunci copilul se închide în el pentru că nu mai poate răspunde cu aceeași forță. În tot cazul, educația forțată nu este cea mai bună alegere.
- Micuțul învață ca acest comportament este cel potrivit, astfel că v-a reacționa și el la fel la un anumit moment.
- ***Nu dați voie copilului să fie agresiv sau să manifeste violență*** față de prietenii săi, alte persoane sau animale. Odată ce veți tolera un astfel de comportament, așa se va învăța și va continua să se poarte inadecvat.
- ***Nu apreciați negativ copilul***, apreciați fapta, explicați copilului cu voce calmă consecințele faptei săvârșite și oferiți-i posibilitatea să-și recupereze comportamentul nedorit. Exprimați față de copil toleranța și răbdarea. Copilul trebuie să știe că are dreptul la greșeală, dar are și obligațiunea de a o corecta.
- Este important să îl învățați pe copil să ***își asume responsabilitatea pentru greșeli***, dar la fel de important este să învețe de la tine să le și repare. Deseori pentru copil este destul ca să faceți acest lucru împreună, de exemplu: să strângeți jucăriile și să le aranjați la loc prin o activitate de joc, implicând în acest proces captivant păpușa preferată.
- ***Încercați să schimbați supărarea cu empatia.*** Odată ce copiii își dau seama că sunteți de partea lor, ei se vor simți în siguranță și vor putea comunica mult mai bine ceea ce îi deranjează sau îi supara. Spuneți copilului că aveți nevoie de ceva timp ca să vă gândiți la

ceea ce s-a întâmplat, timp în care să vă calmați și să vă gândiți și la motive, iar apoi veți reuși să comunicați altfel cu copilul.

- Dacă copilul este îngrijorat că va fi pedepsit sau va fi certat veți intra cu toți într-un fel de cerc: dvs. Vă veți supăra pentru cele întâmplate, iar el va începe să mintă sau să facă lucruri care e clar că vă vor supara, doar pentru că nu se simte suficient în siguranță ca să vorbească deschis cu dvs.
- ***Țineți minte că bătaia are efecte pe termen lung*** și afectează modul în care viitorul adult se va comporta și se va simți în contexte tipice vârstei adulte. Cele mai frecvente consecințe ale comportamentului abuziv din copilărie în viața de adult sunt: transmiterea comportamentului abuziv în relație cu proprii copii sau cu partenerul de viață.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum influențează mediul violent copilul?
- Cum credeți, ce puteți îmbunătăți în viața de zi cu zi pentru a evita violența fizică față de copil?
- Ce o să faceți altfel?
- De ce alte informații / suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele delimitează/deosebește comportamentul său violent de cel non-violent în relațiile cu copilul.
- Părintele recunoaște că unele comportamente ale copilului său sunt provocate de acțiunile violente ale sale.
- Părintele informează membrii echipei comunitare despre actele violente ale altor părinți.
- Părintele numește 2-3 acțiuni concrete din cele sugerate pe care intenționează să le aplice pentru a preveni violența asupra copilului.

MESAJUL 11. Recunoașteți semnele neglijării pentru a evita consecințele ei în dezvoltarea copilului.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cum puteți identifica că copilul este neglijat?
- Ați văzut copii, care în opinia dvs sunt neglijati?
- În baza la ce ați făcut aceste presupuneri?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Părintele trebuie să știe ce este neglijare, consecințele ei și răspunderea care o poartă.

Ce este neglijarea?

Definiții operaționale:

- neglijarea alimentară – privarea de hrană, absența mai multor alimente esențiale pentru creștere, mese neregulate, alimente nepotrivite sau administrate necorespunzător cu vârsta copilului;
- neglijarea vestimentară – haine nepotrivite pentru anotimp, haine prea mici, haine murdare, lipsa hainelor;
- neglijarea igienei – lipsa igienei corporale, mirosuri respingătoare, paraziți;
- neglijarea medicală – absența îngrijirilor necesare, omiterea vaccinărilor și a vizitelor de control, neaplicarea tratamentelor prescrise de medic, neprezentarea la programe de recuperare;
- neglijarea poate fi exprimată și prin părăsirea copilului de adult pe o perioadă îndelungată de timp, neasigurându-i securitatea vitală;
- neglijarea pentru viitorul copilului, când el este supus muncii casnice și lipsit de grădiniță sau de școală.

Neglijarea copilului conduce adesea la asumarea de responsabilități pentru care copiii nu sunt suficient de maturi să le facă față. Drept consecință, nu le mai rămâne decât foarte puțină energie și bucurie pe care să o investească în joacă, în relațiile cu alți copii și în învățare. Mulți ani mai târziu pot fi observate probleme de identitate ale acestor copii, ale conștientizării propriei valori și ale identității sexuale.

Consecințele produse de neglijare

Neglijarea severă mai ales a copiilor de vîrstă mică afectează major creșterea și dezvoltarea fizică și intelectuală a copilului, iar în cazurile extreme poate conduce la spitalizarea, instalarea unei dizabilități și/sau decesul copilului.

În cazul copilului cu dizabilități neglijarea are încă un aspect specific când părinții sunt indiferenți pentru dezvoltarea copilului și nu se adresează la servicii specializate cît mai timpuriu, ratînd șansa copilului de a se recupera și a se integra în societate. Conform legii nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului în articolul 18 este clar indicat că părinții poartă răspunderea principală pentru dezvoltarea copilului.

Articolul 18.

Răspunderea familiei pentru copil:

(1) Ambii părinți, în egală măsură, sau persoanele subrogatorii legale poartă răspunderea principală pentru dezvoltarea fizică, intelectuală, spirituală și socială a copilului, ținînd cont în primul rînd de interesele acestuia.

(2) Părinții sau persoanele subrogatorii legale poartă răspundere juridică).

Important!

În cazuri în care se depistează fapte de neglijare a copiilor, oricare persoană poate cere de la asistentul social din localitate acțiuni concrete pentru prevenirea consecințelor grave, care pot afecta viața copilului. Este important ca membrii comunității să nu fie indiferenți pentru soarta copiilor de alături.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce veți face pentru a proteja copilul de neglijare și abuz?
- De ce alte informații, suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie semnele neglijării.
- Părintele recunoaște că unele comportamente ale copilului său sunt provocate de neglijare.
- Părintele informează membrii echipei comunitare despre situația de neglijare față de copii în comunitate.
- Părintele numește 2-3 acțiuni concrete din cele sugerate pe care intenționează să le aplice pentru a preveni neglijarea copilului.

MESAJUL 12. Comunicați membrilor echipei comunitare despre cazurile alarmante legate de neglijare și abuz.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Ați văzut copii în localitatea noastră, care în opinia dvs sunt neglijăți sau abuzați?
- Cine în opinia dvs este responsabil pentru intervenție în aceste cazuri?
- Cum trebuie de procedat în cazuri depistate?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU ECHIPA COMUNITARĂ, PĂRINȚI. ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Pentru a îmbunătăți situația copilului în caz de neglijare și abuz statul a creat structuri speciale. În localitatea voastră astfel de structură este Comisia pentru protecția copilului pe lângă consiliul local al primăriei președintele căruia este

Dacă cazul nu poate fi rezolvat la nivel local și este mai complicat el poate fi referit la alte structuri.

Informație despre sistemul de referire, modalități de adresare

Orice copil, care este supus neglijenței sau abuzului va beneficia de pachetul de servicii reeșind din deciziile aprobate de către comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate. Sarcina principală a comisiei constă în examinarea celor mai complexe cazuri ale copiilor aflați în dificultate care prevăd separarea lor de familie în care ei sunt supuși riscului și plasarea lor în alte servicii.

Identificarea cazurilor copiilor și familiilor aflate în dificultate este o activitate realizată de către asistentul social comunitar prin interacțiunea activă cu membrii comunității și cu instituțiile din comunitate primăria, grădinița, școala, poliția, medicul de familie, ONG-urile active în domeniul asistenței sociale.

Orice persoană din comunitate care a aflat despre copilul aflat în situație de risc este obligat ca cetățean activ să informeze asistentul social comunitar sau orice instituție enumerată mai sus, și deja ei vor redirecționa cazul la asistentul social. Asistentul social evaluează cazul. Dacă în rezultatul evaluării se depistează că este pusă în pericol viața și sănătatea copilului, deschiderea cazului poate începe imediat cu asistența de urgență oferită copilului în comunitate sau la nivel de raion. Asistența de urgență poate să prevadă găzduirea și alimentarea copilului sau acordarea serviciilor medicale de urgență, intervenții în stoparea abuzului, neglijenței copilului.

Echipa comunitară face aviz cu informația necesară - la cine din comunitate se adresează persoana care a depistat cazurile de neglijare și abuz. Avizul este plasat în locurile publice.

Dacă copilul dvs. are deficiențe, statul are structuri și servicii speciale de suport.

În cazul copiilor cu CES asistentul social este obligat să informeze părinții despre serviciile de care poate beneficia familia și copilul.

Copiii cu CES pot beneficia de un spectru de servicii care sunt reglementate de Hotărârea Guvernului nr.351 din 29. 05.2012, care prevede:

3. Statutul de beneficiar al pachetului minim de servicii sociale și de servicii de educație incluzivă este stabilit de către autoritățile cu competențe în domeniile respective. (Secția/Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei, comisia medicală consultativă pe lângă centrul medicilor de familie, serviciul de asistență psiho-pedagogică)
4. Pachetul minim de servicii sociale este acordat beneficiarilor, în corespundere cu necesitățile acestora, în baza deciziei Secției/Direcției de asistență socială și protecție a familiei, aprobată în urma evaluării complexe.
5. Pachetul minim de servicii de educație incluzivă se acordă beneficiarilor, în corespundere cu necesitățile acestora, în baza deciziei Direcției generale raionale/municipale învățământ, tineret și sport, aprobată reeșind din rezultatele evaluării complexe.

Pachetul minim de servicii prestate beneficiarilor

6. Pachetul minim de servicii acordat beneficiarilor în procesul reformării sistemului rezidențial include servicii sociale și servicii de educație incluzivă.
7. Pachetul minim de servicii sociale include:
 - a) sprijinul familial;
 - b) plasamentul familial specializat;
 - c) serviciul de asistență parentală profesionistă;
 - d) casa de copii de tip familial;
 - e) servicii de plasament temporar;

- f) serviciul asistență personală;
- g) serviciul „Echipă mobilă”;
- h) centrul de asistență socială a familiei și copilului.

8. Pachetul minim de servicii de educație incluzivă include:

- a) serviciul municipal/raional de asistență psihopedagogică;
- b) servicii de suport la nivelul instituției de învățământ preșcolar, primar și secundar general;
- c) cadrul didactic de sprijin;
- d) centrul de resurse pentru educație incluzivă;
- e) suportul educațional în pregătirea temelor;
- f) alimentație gratuită, manuale, conform legislației în vigoare.

9. În cadrul procesului de dezinstituționalizare și prevenire a separării copilului de familie, autoritățile administrației publice locale acordă beneficiarilor servicii sociale și de educație incluzivă din pachetul minim, în corespundere cu necesitățile acestora, stabilite în urma procesului de evaluare complexă. Alte tipuri de servicii sociale și de educație incluzivă pot fi dezvoltate de către autoritățile administrației publice locale numai în cazul în care serviciile din pachetul minim sînt asigurate integral și nu sînt suficiente, iar posibilitățile reale financiare permit dezvoltarea acestora.

III. Pachetul minim de servicii sociale

Secțiunea 1-a Serviciul sprijin familial

10. Serviciul de sprijin familial reprezintă serviciul de asistență socială, menit să acorde suport complex familiilor și copiilor în procesul de prevenire a separării copiilor de mediul familial și/sau (re)integrării copiilor în mediul familial și dezvoltare a competenței și autonomiei beneficiarului și a părinților.

11. Sprijinul familial este serviciul prestat la nivel local, care se află în gestiunea Secției/Direcției de asistență socială și protecție a familiei și se oferă sub formă de ajutor bănesc.

12. Ajutorul bănesc poate fi acordat o singură dată sau lunar pe un termen determinat, în corespundere cu programul de activități prevăzut în Planul individualizat de asistență socială.

13. Beneficiarii Serviciului de sprijin familial sînt copiii din familii defavorizate care, din cauza unor factori de natură economică, socială, medicală, comportamentală etc., se află în situație de risc de separare de mediul familial și excluziune socială; copiii separați de mediul familial, plasați sau cu risc de a fi plasați în instituții rezidențiale de tip clasic; membrii familiei biologice/extinse sau îngrijitorii acestora (tutori/curatori, asistenți parentali profesioniști, părinți-educatori).

14. Asistentul social comunitar, în comun cu reprezentanții autorității administrației publice locale de nivelul întâi, monitorizează și verifică utilizarea eficientă a ajutorului bănesc oferit familiei, în vederea satisfacerii necesităților copilului.

Secțiunea a 2-a Plasamentul familial specializat

15. Plasamentul familial specializat este un serviciu social specializat prestat la nivel local, care se instituie pe lângă Secția/Direcția de asistență socială și protecție a familiei.

16. Serviciul este prestat de către asistentul familial specializat, care asigură la domiciliul său îngrijirea, dezvoltarea abilităților de autoservire și a deprinderilor de viață a tînrului cu dizabilități cu scopul integrării acestuia în comunitate.

Secțiunea a 3-a

Serviciul de asistență parentală profesionistă

17. Serviciul de asistență parentală profesionistă este un serviciu social, care oferă copilului îngrijire familială substitutivă în familia asistentului parental profesionist, în baza delimitării drepturilor și responsabilităților cu privire la protecția drepturilor copilului și intereselor lor legale între secția/direcția asistență socială și protecție a familiei/Direcția pentru ocrotirea și protecția minorilor din municipiul Chișinău și asistentul parental profesionist.

18. Serviciul de asistență parentală profesionistă este prestat la nivel local și se instituie pe lângă Secția/Direcția de asistență socială și protecție a familiei.

19. Serviciul de asistență parentală profesionistă este organizat și își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Regulamentului-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1361 din 7 decembrie 2007 și conform standardelor minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.1479 din 25 decembrie 2008.

20. Acordarea alocațiilor pentru copiii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă este asigurată în condițiile Hotărârii Guvernului nr. 924 din 31 decembrie 2009 "Cu privire la alocațiile pentru copiii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă".

Secțiunea a 4-a Casa de copii de tip familial

21. Casa de copii de tip familial este o instituție creată în baza unei familii complete, care oferă copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească, îngrijire substitutivă în familia părintelui-educator, scopul căreia este protecția copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească, socializarea și, după caz, reintegrarea acestuia în familia biologică, extinsă sau adoptatoare.

22. Casa de copii de tip familial se prestează la nivel local și se instituie prin decizia consiliului raional/municipal.

23. Casa de copii de tip familial își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Regulamentului casei de copii de tip familial, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 937 din 12 iulie 2002 și prestează servicii sociale în conformitate cu standardele minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 812 din 2 iulie 2003.

24. Asigurarea materială a copiilor plasați în casa de copii de tip familial se efectuează conform normelor, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1733 din 31 decembrie 2002.

Secțiunea a 5-a Servicii de plasament temporar

25. Serviciile de plasament temporar pot fi prestate în cadrul centrelor de plasament temporar pentru copii, Serviciului social „Casa comunitară pentru copii în situație de risc”, Serviciului social „Casă comunitară” și Serviciului social „Locuință protejată”.

26. Centrul de plasament temporar este o instituție socială care oferă găzduire și asistență temporară copiilor în dificultate cu scopul de asigurare a protecției acestuia, socializarea și reintegrarea lui în familia biologică, extinsă sau adoptatoare și în comunitate. Centrul de plasament temporar își desfășoară activitatea în temeiul Regulamentului-cadru al Centrului de plasament temporar al copilului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1018 din 13 septembrie 2004 și prestează servicii sociale conform standardelor minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 450 din 28 aprilie 2006 „Pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar” și Hotărârea Guvernului nr.823 din 4 iulie

2008 „Privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de plasament pentru copii cu dizabilități”.

27. Casa comunitară pentru copii în situație de risc reprezintă o instituție publică sau privată de plasament temporar pentru creșterea și educația într-o locuință de tip familial a copiilor separați de părinți sau rămași fără ocrotire părintească.

28. Beneficiarii Casei comunitare pentru copii în situație de risc sînt copii cu vîrsta cuprinsă între 10 și 18 ani, care se află temporar sau permanent în cel puțin una dintre următoarele situații: sînt privați temporar sau permanent de mediul lor familial; necesitățile lor speciale nu pot fi asigurate de către familia biologică; sînt sau pot deveni victime ale unei forme de violență, traficului de ființe umane, abandonului sau neglijenței, relexor tratamente, exploatării în timp ce se află în îngrijirea unuia sau ambilor părinți, a reprezentantului legal sau a oricărei alte persoane responsabile de îngrijirea acestora.

29. Serviciul social „Casă comunitară” pentru persoane cu dizabilități reprezintă un serviciu social specializat destinat persoanelor cu dizabilități mintale, care necesită asigurarea continuă a condițiilor minime de existență, protecție, îngrijire și asistență, pentru a se dezvolta și include în comunitate.

30. Serviciul social „Casă comunitară” își desfășoară activitatea și prestează servicii în temeiul Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Casă comunitară” și standardelor minime de calitate, aprobate prin hotărîrea Guvernului nr. 936 din 8 octombrie 2010.

31. Serviciul social „Locuință protejată” reprezintă un serviciu social specializat destinat persoanelor cu dizabilități mintale care, în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale), conștientizează și își dirijează acțiunile, nu este declarată de către instanța de judecată ca incapabilă, a împlinit vîrsta de 18 ani, nu dispune de locuință sau necesită îmbunătățirea condițiilor de trai și care, cu suport periodic, poate duce o viață independentă în comunitate.

32. Serviciul social „Locuință protejată” își desfășoară activitatea și prestează servicii în temeiul Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Locuință protejată” și a standardelor minime de calitate, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr.711 din 9 august 2010.

Secțiunea a 6-a Serviciul asistență personală

33. Serviciul asistență personală este un serviciu social specializat, instituit prin decizia Consiliului raional/municipal. Serviciul este destinat beneficiarilor (persoane cu dizabilități severe, inclusiv copii de la vîrsta de 3 ani), care îndeplinesc condițiile de eligibilitate pentru acordarea serviciului.

34. Asistentul personal oferă beneficiarului servicii de îngrijire, mobilitate, sarcini menajere de bază, participare la viața socială, supraveghere și îndrumare. Un asistent personal poate fi angajat pentru maximum 40 de ore pe săptămîină pentru un beneficiar, inclusiv ore de urgență.

35. Fiecare beneficiar are dreptul la maximum 52 ore de urgență pe an.

36. Retribuirea muncii personalului încadrat în serviciile respective se efectuează în conformitate cu prevederile legislației.

Secțiunea a 7-a Serviciul „Echipă mobilă”

37. Serviciul „Echipă mobilă” este un serviciu specializat, destinat persoanelor cu dizabilități, prin intermediul căruia echipa multidisciplinară de specialiști oferă asistență socială și suport la

domiciliul beneficiarului, în baza nevoilor identificate ale acestuia, precum și consiliere și suport persoanelor implicate în procesul de incluziune al acestuia.

38. Serviciul „Echipă mobilă” își desfășoară activitatea și prestează servicii în temeiul Regulamentului-cadru privind organizare și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” și a standardelor minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.722 din 22 septembrie 2011.

Secțiunea a 8-a Centrul de asistență socială a familiei și copilului

39. Centrul de asistență socială a copilului și familiei este o instituție pe lângă Secția/Direcția asistență socială și protecție a familiei destinată să ofere servicii sociale de monitorizare a beneficiarilor plasați în diferite tipuri de servicii sociale.

40. Centrul este creat și dezvoltat de autoritățile administrației publice locale prin decizia consiliului raional pe lângă Secția/Direcția asistență socială și protecție a familiei.

IV. Pachetul minim de servicii de educație incluzivă

Secțiunea 1-a Serviciul municipal/raional de asistență psihopedagogică

41. Serviciul municipal/raional de asistență psihopedagogică – este un serviciu de educație specializat, creat prin decizia Consiliului municipal/raional în subordinea Direcției generale raionale/municipale învățământ, tineret și sport.

42. Serviciul este constituit din personal de conducere, personal specializat și personal auxiliar și de deservire.

43. Personalul specializat al Serviciului se constituie din:

- a) pedagog educație preșcolară;
- b) pedagog învățământ primar și secundar general;
- c) psiholog/psihopedagog;
- d) specialist terapii specifice (logoped, tiflopedagog, kinetoterapeut etc.);
- e) medic psihiatru pediatru/medic neurolog pediatru.

44. Normarea și salarizarea personalului Serviciului se planifică și se efectuează în conformitate cu legislația în vigoare.

45. Organizarea activității Serviciului se realizează în baza Regulamentului de activitate aprobat de autoritățile administrației publice locale, conform competențelor.

Secțiunea a 2-a

Servicii de suport la nivelul instituției de învățământ preșcolar, primar și secundar general

46. Serviciile de suport oferite de instituția de învățământ general se realizează în conformitate cu necesitățile copilului, la recomandarea Serviciului de asistență psihopedagogică, în baza planului educațional individualizat.

47. Instituția de învățământ preșcolar, primar și secundar general acordă:

- a) educație specializată copiilor cu cerințe educaționale speciale – abilitare/reabilitare, recuperare/compensare a dezvoltării;
- b) suport în pregătirea temelor pentru acasă;
- c) manuale, alimentare gratuită copiilor din familii vulnerabile, în modul stabilit de Guvern.

Secțiunea a 3-a Cadrul didactic de sprijin

48. Cadrul didactic de sprijin oferă suport conform necesităților de învățare pentru beneficiari – copiii cu cerințe educaționale speciale, școlarizați în instituțiile de învățământ general, prin colaborare profesională cu cadrele didactice.
49. Cadrul didactic de sprijin asistă cadrele didactice în procesul de predare/învățare/evaluare a copiilor cu cerințe educaționale speciale, oferă suport copiilor în pregătirea temelor de acasă, realizează activitățile Centrului de resurse pentru educație incluzivă.
50. Activitatea cadrului didactic de sprijin este normată ca activitate de învățământ general reieșind din următoarele norme didactice:
- a) 18 ore pentru 10 copii/elevi cu cerințe educaționale speciale în grupe de grădinițe/clase din instituții de învățământ secundar general, la același nivel de învățământ;
 - b) 18 ore pentru 5 copii/elevi cu dizabilități severe/asociate, integrați în grupe/clase din instituții de învățământ secundar general.
51. Cadrul didactic de sprijin beneficiază de sporuri la salariul lunar, ajutor material și premii în condițiile prevederilor legale.

Secțiunea a 4-a Centrul de resurse pentru educație incluzivă

52. Centrul de resurse pentru educație incluzivă se organizează la nivel raional în cadrul Serviciului raional de asistență psihopedagogică și în cadrul instituțiilor de învățământ preșcolar, primar și secundar general cu practici incluzive.
53. Centrul de resurse pentru educație incluzivă este un serviciu de asistență a beneficiarilor cu cerințe educaționale speciale pentru asigurarea organizării activităților specifice de abilitare/reabilitare a dezvoltării copiilor cu cerințe educaționale speciale.
54. În cadrul Centrului de resurse se asigură activități de:
- a) educație specială a copiilor/elevilor cu cerințe educaționale speciale;
 - b) abilitare/reabilitare a dezvoltării copiilor cu cerințe educaționale speciale (dificultăți de dezvoltare, de învățare, de adaptare, tulburări de limbaj, de comportament, dizabilități fizice și neuromotorii, dizabilități senzoriale etc.);
 - c) terapii individuale – logopedie, kinetoterapie, ergoterapie;
 - d) testare și consiliere psihologică; activități extracurriculare, de socializare și recreere (matinee, concursuri etc.);
 - e) suport în pregătirea temelor pentru acasă;
 - f) orientare școlară și profesională;
 - g) informare, consiliere, sprijin, educare pentru persoanele care au în îngrijire copii cu cerințe educaționale speciale (părinți/reprezentanți legali, membri ai comunității locale);
 - h) informare, formare profesională și consiliere a personalului didactic în domeniul educației incluzive;
 - i) suport metodologic cadrelor didactice care realizează activități cu copiii cu cerințe educaționale speciale.
55. Centrul de resurse pentru educație incluzivă este dotat cu echipament adecvat activităților desfășurate, cu materiale didactice, ludotecă, bibliotecă completată, instrumente de evaluare a dezvoltării, literatură metodico-științifică.

56. Centrul de resurse pentru educație incluzivă are spații organizate pentru activități individuale și de grup de învățare/abilitare, recreere și activitate de joc.

57. Activitatea Centrului de resurse din instituția de învățământ este administrată de un cadru didactic de sprijin (coordonator), desemnat de conducătorul instituției. Metodologic activitatea Centrului este coordonată de Serviciul de asistență psihopedagogică.

Date utile pentru echipa comunitară și rezolvarea cazului familiei care are copil cu CES:

accesați informația plasată pe site-urile [www. aliantacf.md](http://www.aliantacf.md). [www. aopd.md](http://www.aopd.md) . Veți deține informația necesară despre organizațiile neguvernamentale care se ocupă cu reabilitarea copiilor cu CES și contactele acestora. Iată unele dintre acestea:

Nr.ctr.	Denumirea ONG-ului	Conducător	Adresa	Date de contact
1.	Centrul de Intervenție Precoce "Voinicel"	Ivan Puiu, președinte Ala Cojocaru, director executiv	Or. Chișinău, str. Drumul Taberei 2a	Tel: 022 20 03 28; 22 49 36, email: cip_voinicel@yahoo.com , www.voinicel.md
2.	AO "Verbina"	Levințe Ana președinte	Or. Chișinău, str. Sucevuța 31/72	Tel: 022 51 66 22, 27 94 12, e-mail: verbina@mail.md , analevințe@yahoo.com
3.	A.O C.R.I.S CULTUM	Ala FODOR președinte	Or. Chișinău, comuna Stăuceni, str. Livezilor nr.35	Tel: +37322326853; +37369043338; Fax: +37322326853
4.	Asociația Copiilor Surzi din Moldova	Veronica Căpățici, director	Or. Chișinău, Str. Ip. Soroceanu 40, Bl. A	Tel:+37322281701 +37369291790
5.	A.O. "Asociația Reabilitării Copiilor cu Fenilcetonurie (ARC-PKU)"	Cobzarenco Viorica	Or. Chișinău, str.Cuza-Vodă 17/1, ap.132	Telefon mobil:+373 69 734 059,Telefon fix:+373 22 76 34 39
6.	A.O. "Asociația de Reabilitare și Integrare a Copiilor Nevăzători "PRO-ARIS""	Potapova Galina	Or. Chișinău, str. Drumul Viilor 42/1	Telefon mobil: +373 69 838 150 Telefon fix: +373 22 73 15 07 Email: proaris@mail.ru
7.	A.O. "CCF Moldova - Copil, Comunitate, Familie"	Liliana Rotaru, președinte	Or. Chișinău, str. Vlaicu Pîrcălab 1/3	Tel: (022) 24 32 26 Email: ccfliliana@hotmail.com
8.	A.O. "Asociația pentru protecția Copiilor de Vîrstă fragedă Aflați în Dificultate"	Polina Tudos	Or. Chișinău, Str. Ginta Latină Nr 13, ap. 38	Telefon mobil: 079134010 Telefon fix:(022) 73 70 27; 73 72 20;Fax:(022) 72 15 38 Email: centruplasament@mail.ru

9.	A.O. "Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii "La Strada"	Misail-Nichitin Daniela	Or. Chișinău, str. A.Șciusev 84/2	Telefon fix:+373 22 23 49 06 Fax:+373 22 23 49 07 Email office@lastrada.md, Website: www.lastrada.md
10.	A.O. "Femeia și Copilul - Protecție și Sprijin"	Angela Boșcanean, președinte Victoria Secu, director executiv	Or. Criuleni, str. Păcii, 43	Telefon/Fax: (0248) 21 809 Email:office@fcps.md; www.fcps.md
11.	A.O. "Keystone Human Services International Moldova Association"	Ludmila Malcoci, director executiv	Or. Chișinău, str.	str. Sf. Gheorghe 20 MD-2001, Chișinău, R. Moldova Tel.: +373 22 929411 Administrator de oficiu: +373 60059991 Email: khsima @keystonehumanservices.org
12.	A.O. "Centrul Speranța"	Lucia Gavriliță, director executiv	Or. Chișinău, bd. Traian 12/2	Tel: +373 79 775 511, +373 22 56 11 00, Fax:+373 22 56 81 85 Email: info@speranta.md gavrilital@speranta.md ; www.speranta.md
13.	A.O. "Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova"	Cezar Gavriluic, președinte	Or. Chișinău, str. Eugen Coca 15	Tel:069213529, (022) 74 78 13, 74, 46 00, Fax:(022) 71 65 98, Email: ciddc@yahoo.com www.childrights.md
14.	A.O. "Ave Copiii Moldova"	Vasile Batcu, președinte	Or. Chișinău, str. Constantin Stere 1	Tel:(022) 23 71 02, Fax:(022) 23 25 82.
15.	A.O. "Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii" (CN PAC)	Daniela Sîmboteanu , președinte	Or. Chișinău, str. Calea Ieșilor 61/2	Tel:+373 22 75 88 06 +373 22 75 67 87 Fax:+ 373 22 74 83 78 Email: office@cnpac.org.md www.cnpac.org.md ajutauncopil@cnpac.org.md www.amicel.cnpac.org.md

Date de contact ale echipei comunitare din localitatea Dvs.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce pași concreți veți întreprinde în cazul depistării unui copil neglijat sau abuzat?
- La cine vă veți adresa în primul rînd?

- Care vor fi acțiunile Dvs. pentru acordarea suportului informațional părinților care educă un copil cu CES ?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele informează membrii echipei comunitare despre situația de neglijare și abuz față de copii în comunitate.
- Părintele precizează la cine se poate adresa pentru a preveni/combate cazurile de neglijare și abuz.
- Părintele formulează întrebări sau solicită informații suplimentare despre legislație și/sau serviciile de suport din comunitate și raion.
- Părintele solicită informație suplimentară referitoare la abuz și neglijare sau despre cum poate să se implice în activități anti-violență.

MESAJUL 13. Jucați-vă cu copilul dumneavoastră la orice vîrstă a acestuia, cît mai des, ori de cîte ori o cere.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cînd erați mic, părinți Dvs. s-au jucat cu Dvs.? Cum vă simteați atunci? Ce sentimente ați trăit? Care era jocul Dvs. preferat?
- Care după părerea Dvs. este rolul jocului pentru dezvoltarea copilului?
- Cum credeți, este diferența cînd copilul se joacă sîngur și cînd se joacă cu alt cineva?
- Dvs. vă jucați cu copilul Dvs.? În ce jocuri vă jucați, ca regulă? Aveți un joc preferat?
- Cu cine din familie se joacă copilul Dvs. mai des? Cu cine preferă să se joace mai des? Cum credeți, de ce?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Pe măsură ce cresc, copiii au necesități diferite. Își schimbă măsura la hăinuțe, alimentația. Un lucru este însă constant: **Jocul. Fără joc nu există dezvoltare. Studiile demonstrează că în familii în care jocul împreună cu copilul este practica frecventă copii se dezvoltă mai repede.** Știați că jocul este calea naturală prin care toți copiii învață? Jocul îi face pe micuți activi și atenți. Le stimulează simțurile, le incită curiozitatea și le dă încrederea în sine să descopere lumea din jur. În plus, jocul pregătește baza pentru învățăturile viitoare. Se estimează că, odată ce copilul a împlinit 5 ani, 90% din tiparele lui mentale sunt deja formate. Deci, cheia este să înveți cît mai mult cît ești mic.

Jocul este o necesitate pentru copil, este felul lui de a învăța despre corpul lui și lumea în care trăiește. Și își va folosi toate cele 5 simțuri ca să atingă acest scop: "Oare ce o să simt dacă ating acest obiect?"

Ce sunet voi auzi dacă apăs pe el? Dar ce gust are? Ce pot face cu el? Ce se va întâmpla dacă împing sau trag de acest obiect? Să mă cațăr pe el?" etc.

În familie sănătoasă părintele devine principalul partener de joacă al copilului. Nu este deloc nevoie de jucării, nici de bani ca să rîdeți împreună, să alergați unul după altul, să vă jucați "De-a v-ați ascunselea", să vă spuneți povești, să cîntați cîntecele, să faceți o prăjitură împreună sau să vă plimbați prin parc, prin pădure ca să faceți o colecție de frunze pe care să le presați. Jucîndu-vă cu micuții voștri, puteți petrece momente minunate și, în același timp, îi puteți ajuta să învețe cît mai mult.

Copiii nu se satură niciodată de părinții săi, de timpul petrecut cu ei, de jocurile cu ei. În fiecare clipă în care copilul este treaz, acesta caută să aplice activități distractive, menite să îi consume energia. Oricîtă iepuizare ați simți, oricîte griji ar pune presiune pe umerii Dvs., încercați să petreceți timp cu copilul Dvs. Investind timp petrecut alături de copilul Dvs., ajungeți să îl cunoașteți mai bine, să îl înțelegeți mai bine, iar toate acestea pe viitor vă vor ajuta să îi ghidați pașii, chiar și atunci cînd veți discuta despre apartenență socială sau profesională.

CE POT FACE PĂRINȚII? Sugestii privind jocul împreună cu copilul

- Jocul cu copilul poate derula în diverse moduri - important este că sunteți împreună. De exemplu: **Jocul în aer liber.** Aruncarea de minge. Împingerea copilului în leagăn. Faceți forme de nisip, construiți castele. Plimbați-vă în jurul cartierului/prin mahală. Învățați-l să meargă pe bicicletă.
- **Dezvoltați proiecte împreună.** Construiți un *puzzle* împreună. Realizați prăjituri împreună, pictați, realizați fotografii și/sau postere împreună. Faceți ștampile din fructe și legume și aplicați-le pe haine, hîrtie, postere etc.
- **Ascultați muzică împreună.** Cîntați împreună, dansați după ritm, compuneți secvențe de cîntece cu o chitară sau o tastatură.
- **Organizați o scenetă** în familie, pe roluri, cu costume.
- **Vizionați un film împreună.** Aflați ce le-a plăcut. Descoperiți interesele copilului.
- **Desenați împreună.** Pentru un aspect mai lucios și granulat al "capodoperelor" făcute în familie puteți folosi pentru pictat un amestec din 2 lingurițe de sare, 1 linguriță de apă și vopsea tempera. Apoi puteți organiza chiar și o expoziție în sufragerie.
- **Alcătuți un colaj** despre familia Dvs. Alegeți fotografii mai vechi de familie și alte imagini ale lucrurilor preferate cum ar fi animale, sporturi, mîncăruri și lipiți-le pe un carton. Veți obține astfel un "panou de onoare" al familiei Dvs.
- **Scriveți scrisori împreună** – rudelor, prietenilor, chiar unui autor preferat sau unor personaje din cărți sau de desen animat. Bineînțeles, nu trebuie să le și expediați, dar astfel petreceți timp cu copilul Dvs., iar el își dezvoltă frumos imaginația și creativitatea.
- **Faceți o "vînătoare"** cu aparatul de fotografiat. Alegeți dinainte o temă (sport, animale, arhitectură etc), faceți o plimbare prin oraș și fotografiați imaginile potrivite pentru tema aleasă. Developați filmul și faceți un album cu această "vînătoare".
- Ajutați-vă copilul **să alcătuiască o colecție** (timbre, servețele, vederi, nasturi, etc).

- Alegeți o zi liberă în care să **gătiți împreună**. Va fi mai mult de strâns, dar va fi amuzant.

IMPORTANT! Toți membrii familiei trebuie să găsească timp suficient pe parcursul zilei să se joace cu copilul - și mama, și tata, și frații/surorile și bunicii.

Găsiți timp pentru a Vă juca cu copilul Dvs. Dacă sunteți un părinte singur sau aveți doar un singur copil, invitați ocazional prietenii sau familia să se joace cu copilul. Jucându-vă cu copilul, îi creați sentimentul de încredere, de siguranță și de satisfacție. Copilul are nevoie să îi fie recunoscute meritele pentru a se dezvolta corect. Arătați că îi apreciați fiecare încercare creatoare.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce se întâmplă dacă copilul se joacă de unul singur sau stă permanent în fața televizorului?
- Ce idei din cele prezentate v-au plăcut?
- Cum puteți aplica ideile date în practica Dvs.?
- Care din practicile de joc discutate fac parte din arsenalul Dvs. educațional?
- Care credeți că este impactul lor asupra dezvoltării copilului Dvs.?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele recunoaște neimplicarea sau implicarea insuficientă în jocul copilului său.
- Părintele conștientizează necesitatea de a se juca împreună cu copilul pentru dezvoltarea acestuia.
- Părintele descrie situațiile în care el/membrii familiei se joacă cu copilul.
- Părintele numește 2-3 acțiuni noi pe care le va aplica pentru a se juca împreună cu copilul.
- Părintele solicită informație suplimentară.

MESAJUL 14. Oferiți copilului jucării și alte obiecte inofensive pentru joc

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Ce jucării are copilul Dvs.? Care din ele sunt preferate?
- Ce obiecte utilizează copilul Dvs. pentru joacă?
- Ce este o jucărie bună în înțelegerea Dvs.? Ce poate fi o jucărie pentru copilul Dvs.?
- Dacă nu aveți jucării, ce altceva îi puteți oferi copilului pentru joacă?

- Cum alegeți o jucărie pentru copilul Dvs.?
- Ce este mai bine – multe jucării în preajma copilului sau puține?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Cea mai bună jucărie este cea care este mult folosită: copilul se joacă cu ea des și vreme îndelungată. Este, de asemenea, jucăria care îl învață ceva pe copil și care-l face să progreseze.

CE POT FACE PĂRINȚII *Sugestii privind alegerea jucăriei pentru copil*

- ☐ **Să corespundă vârstei** – adică intereselor, posibilităților și nivelului de abilități de manipulare și extragere de cunoștințe a copilului. Solicitați sfatul de la educatoare – ea poate oferi informații detaliate despre nevoile copilului în dependență de vârsta și gradul de dezvoltare a copilului.
- ☐ **Să fie viu colorată** – în felul acesta ele sunt atractive pentru copil la orice vârstă.
- ☐ **Să fie polifuncțională**, care îi îngăduie copilului să fie **creativ** - trebuie să poată fi folosită în diferite feluri. De exemplu, un camion cu remorcă poate servi drept cutie pentru jucării sau jucărie sonoră și în plus, bebelușul se poate sprijini de el ca să se ridice în picioare; aluatul poate fi pictat sau copt; lîna este de o singură culoare și constituie ceva moale cînd copilul are 1 an, ceva care poate fi tras la 2 ani, o minge din lîna este tovarăș de joc imaginar la 3 ani, o bucată de lîna este un fir de telefon la 4 ani, la 6 ani lîna devine ceva cu care se poate țese.
- ☐ **Să fie simplă** - ea nu face totul în locul copilului; dimpotrivă, ea lasă copilului loc să acționeze după propria fantezie și să-și imagineze cum se folosește.
- ☐ **Să dezvolte copilul multilateral** – și mișcările, și cunoașterea, și senzorial, și psiho-emoțional.
- ☐ **Să se poată spăla** – pentru cei mici, de până la 12 luni: din plastic, gumă, lemn – pentru a fi dezinfectate mai des și pentru a-i proteja pe copii de îmbolnăviri.
- ☐ **Să fie atrăgătoare** – oricît ar fi de educative și potrivite vârstei, uneori aspectul jucăriilor are o importanță covârșitoare, mai ales pentru copiii mai mari, unde moda îi poate influența decisiv.
- ☐ **Să fie solidă, rezistentă și să nu prezinte nici un pericol** (să nu aibă elemente mici - ca să nu poată fi înghițite de către copiii mai mici de 36 luni, să nu aibă elemente/colțuri ascuțite, sau care să zgîrîie, să nu-i vătămeze copilului mîinile, nu este toxică, preferabil din lemn, plastic, carton, hîrtie, textile).

CUM PUTEȚI DIRIJA INTERACȚIUNEA COPILULUI CU JUCĂRII?

- **Nu dați copilului multe jucării deodată.** Psihologii au stabilit, că o varietate mare de jucării, aflate *concomitent* în anturajul copilului, îl dezorientează sau îl fac să se plictisească de ele. În atenția copilului trebuie să se afle concomitent nu mai mult de 3 jucării.

- Interesul pentru jucărie este foarte important. **Schimbați periodic jucăriile.** Dacă ați observat că micuțul a devenit indiferent față de o anumită jucărie – ascundeți-o și dați-i alta. Peste o săptămână, când i-o veți arăta din nou, el o va percepe ca pe una nouă.
- **Nu dați copiilor jucării complicate.** O jucărie care nu este încă pentru vârsta lui, nu îl interesează pe copil și riscă să-l decepționeze din cauza incapacității sale de a o înțelege. Și în acest caz, e preferabil să o puneți deoparte și să i-o dați peste câteva luni.
- **Oferiți copilului jucării variate, diferite, care se găsesc în orice gospodărie.** Jucăriile cele mai nostime și mai interesante nu sunt obligatoriu cele cumpărate. Oferiți-i copilului (în funcție de vârstă): linguri de lemn, spatule, tacâmuri din plastic pentru picnic, pahare, farfurii din carton; ambalaje goale din plastic sau carton; cutii de toate mărimile din plastic, carton - ușor de deschis și de manevrat (*niciodată* cutii sau borcane de sticlă); bucăți de mochetă, tapet sau resturi din pânză; tuburi de carton, pungi de hârtie; cârlige de rufe, inele de la perdeaua de la duș, prinse unele de celelalte pentru a forma un lanț; perie de unghii sau de haine; mingi de tenis, diverse baloane, chei vechi; tuburi de la bobinele de ață sau de la sulurile de hârtie autocolantă; staniol, resturi de hârtie colorată sau de hârtie pentru ambalat cadouri; felicitări sau cartele din plastic, obiecte publicitare etc.
- **Aranjați jucăriile pe etajere joase și încăpătoare sau în coșuri mari din plastic.** Aceasta îi permite copilului să fie mai independent cu jucăriile sale. Le vede mai bine și poate să le scoată când dorește. Poate, de asemenea, să învețe cu ușurință să le aranjeze la locul lor: cuburile - în coșul albastru, animalele din pluș - în cel roșu etc.
- **Nu neglijați elementele de securitate.** Din considerente de insuficiență de imunitate în primul an de viață nu sunt indicate jucării care nu pot fi spălate sau prelucrate cu soluție dezinfectantă, spre exemplu, cele din blană artificială, de pluș, din stofă etc. - ele pot fi focar de infecții. Se exclud și jucăriile din sticlă sau din plastic fin, mărunte, cele cu colțuri ascuțite, tăioase, precum și cele demontabile (*elementele mici ale cărora copilul poate să le înghită, dacă le duce la gură, sau să le vîre în nări – ex., mozaicul mărunț*). Varianta ideală sunt jucăriile din masă plastică, gumă și cele din lemn bine șlefuit (cu marginile rotunjite).
- **Spălați cât de des posibil jucăriile** cu săpun, în prima jumătate a anului - zilnic. Păstrați jucăriile sub o bucată de pânză pentru ca să nu se așeze colbul pe ele (mai ales în perioada 3-6 luni). Nu dați jucăriile micuțului copiilor mai mari.
- **Lăsați copilul să-și aleagă singur jucăria.**

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce idei noi ați aflat despre alegerea jucăriilor?
- Ce idei interesante despre utilizarea diferitor obiecte pentru joc ați aflat?
- Care din ideile prezentate le veți putea utiliza?
- Ce obiecte și jucării puteți oferi chiar acum pentru a contribui la o mai bună dezvoltare a copilului Dvs.?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele recunoaște că micuțul lui nu are suficiente jucării pentru a se dezvolta bine.
- Părintele apreciază dacă jucăriile pe care le are copilul său corespund criteriilor explicate.
- Părintele prezintă idei ce obiecte inofensive el poate să propună copilului său pentru joc și cum se pot juca cu ele împreună.
- Părintele solicită recomandări concrete potrivite vârstei și nivelului de dezvoltare a copilului.
- Părintele propune idei pentru utilizarea jucăriilor existente într-o modalitate nouă pentru a favoriza dezvoltarea copilului.

MESAJUL 15. Înconjurați copilul cu cărți, deoarece cartea contribuie la dezvoltarea lui.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Copilul Dvs. manifestă interes față de cărți?
- Care este cartea preferată a copilului Dvs.?
- Cum alegeți cărțile pentru copilul Dvs.?
- Cum credeți, copilul Dvs. are suficiente cărți pentru a se dezvolta bine?
- Ați confecționat vre-odată cu copilul Dvs. o carte? Despre ce/cine era aceasta? De ce ați recurs la aceasta? Cum a reacționat copilul? I- a plăcut/nu i-a plăcut?
- Cum credeți, cât de importantă este cartea în viața copilului, pentru dezvoltarea lui?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Cu toate că toată lumea știe că cărțile sunt necesare pentru dezvoltarea copilului, studiul realizat în Molodva în anul 2009 de UNICEF a demonstrat că numai 10% de copii au fost asigurați de un număr suficient de cărți (peste 4 tipuri de carte).

Alegeți cărți potrivite pentru vârsta copilului.

Cărțile pentru copiii sub **3 ani** au pagini și cuvinte puține, sunt viu ilustrate cu imagini clare care reprezintă flori, animale, pasări, poze ale obiectelor cunoscute, ale altor bebeluși sau ale copiilor efectuând activități bine cunoscute (de exemplu dorm sau se joacă etc.), pe care poate să le recunoască prin comparație cu cele din mediul înconjurător. Acestea conțin texte sau poezioare rimate ușor de înțeles și de memorat de către copii. Cărțile pentru cei mici sunt cu coperta și foile cartonate pentru a rezista mai mult timp și a da posibilitate copilului să le răsfoiască mai ușor. Copiii mici iubesc culorile. Cumpărați sau împrumutați cărți care conțin o mulțime de imagini colorate, cărți în volum/3D care vor stârni copilului curiozitatea și mai târziu - interesul pentru lectură.

Între **4-5 ani**, citiți-i copilului cărți cu versuri, ușor de memorat; apoi, puteți folosi cărți în care predomină elementele fantastice - basme cu zâne sau zmei înaripați, feți-frumoși sau balauri cu șapte capete. Alegeți cărți cu imagini atractive, viu colorate, cu desene de colorat din care se desprind și aspecte educative pentru formarea deprinderilor igienico-sanitare, de comportare civilizată. Cărțile cele mai preferate sunt cele cu povești, despre copiii care arată și se poartă ca ei; despre prieteni; cărți cu elemente de politețe (a saluta, a spune la revedere etc.); cărți despre școală sau vizitele la medic etc.;

Copiii între **5-6/7 ani** încep să manifeste interes nu doar pentru cărțile cu povești, ci și pentru cărți cu conținut enciclopedic, din viața plantelor și a animalelor, pe teme științifice. Copiii sunt atrași de povestirile istorice care prezintă faptele de vitejie ale stramoșilor noștri.

CE POT FACE PĂRINȚII?

- Faceți-i copilului Dvs. ***cunoștință cu cărțile încă de la o vârstă fragedă. Lăsați copiii să aleagă cărțile!***
- Ajutați-l să-și creeze ***o mică bibliotecă proprie***, cu cărți diverse care vor sta la el în cameră, lângă jucării și alte obiecte la care ține – nu departe, izolate în biblioteca familiei (unde probabil sînt și autori pe care încă nu îi înțelege), pentru a-i dezvolta copilului dragostea pentru lectură.
- Lăsați-l să doarmă cu cartea sub pernă dacă vrea, să își facă propriile semne de carte, nu-i băgați în cap faptul că o carte e un lucru scump, care trebuie să stea pe raft, șters de praf și în perfectă ordine. ***Cartea trebuie să-i fie în primul rînd apropiată!***
- Mergeți cu el la librărie și ***lăsați-l să-și aleagă el o carte*** - îi va fi foarte interesant să o răsfoiască acasă. Doar e cartea lui, aleasă de el. Răsfoiți cartea împreună și explicați-i despre ce este vorba în ea.
- Cumpărați ***cărți în care apare numele copilului*** - aceasta este o tactică potrivită pentru încurajarea cititului!
- ***Faceți schimb de cărți cu prietenii copilului*** - vor fi foarte bucuroși să vorbească despre un personaj pe care îl cunosc cu toții.
- Cu orice ocazie (Crăciun, Paște, zi de naștere, sărbătorirea unui succes, etc.), ***faceți-i cadou o carte.***
- Faceți-i cadou o carte așa, pur și simplu, fără nici un motiv solid, pentru a ilustra printr-o poveste o întâmplare din viața reală. De exemplu, o carte despre o prietenie solidă, despre minciună și consecințele ei, despre lăcomie și urmările ei etc.
- ***Înscrieți-vă cu copilul la bibliotecă și frecvențați-o regulat.*** Duceți-l la raftul potrivit, care are cărți pentru vârsta lui, și lăsați-i libertatea de alegere. Alegeți-vă și pentru Dvs. ceva de citit de la bibliotecă, librărie, să vă vadă că vă place să faceți asta.
- ***Confecționați împreună cărți*** dintr-un album, un caiet sau din cîteva foi împăturite în jumătate, capsate sau cusute la mijloc cu o panglică/sfoară decorativă. Drept subiecte pot fi: desene sau fotografii ale rudelor, prietenilor, animalelor de casă, jucăriilor, obiectelor preferate, zilelor de naștere sau altor sărbători, bucatelor preferate; puteți decupa din reviste

și ziare fotografii despre mașini, animale, mâncare. Dacă copilul manifestă interes față de scris, ajutați-l să compună o istorioară și scrieți-o în cartea confecționată.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Ce idei noi ați aflat despre alegerea cărților?
- Ce idei interesante despre dezvoltarea interesului față de carte ați aflat?
- Care din ideile prezentate le veți utiliza?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele exprimă acordul că copilul lui are nevoie de cel puțin 4 cărți diferite.
- Părintele apreciază dacă cărțile pe care le are copilul corespund vârstei și intereselor copilului.
- Părintele solicită sugestii pentru provocarea interesului față de carte.
- Părintele solicită sfaturi pentru selectarea cărților conform nivelului de dezvoltare a copilului.
- Părintele numește 2-3 acțiuni care le va întreprinde pentru a oferi copilului mai multe cărți.

MESAJUL 16. Citiți împreună cu copilul pentru a-l ajuta să descopere lumea din jurul lui.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Solicită copilul Dvs. să citească cărțile împreună? Cât de des?
- Care este povestea preferată a copilului Dvs.? Cât de des cere să i-o citească? Cine este inițiatorul lecturii - Dvs. sau copilul?
- De unde luați poveștile/povestirile pentru lectură? Care sunt subiectele și eroii acestora?
- Dacă nu aveți la îndemână o carte, iar copilul cere să citească, cum procedați? Ați inventat pentru copil/împreună povești/povestiri/întâmplări? Cine din familia Dvs. îi citește copilului mai mult/mai des?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Cititul cărților cu voce tare este o modalitate minunată pentru a-i ajuta copilului să învețe să citească. În afară de aceasta, activitatea dată este sursă de satisfacție și pentru copil, și pentru părinți.

CE POT FACE PĂRINȚII?

- **Începeți să le citiți de când sunt mici**, ba chiar de când se află în burta mamei. Așa se învață cu vocea mamei sau a viitorului tătic, sau a bunicii/bunelului, fraților/surorilor.
- Dacă seara urmează să-i citiți o carte, **il puteți întreba** încă din timpul zilei **ce poveste i-ar plăcea** să asculte: cu zîne, prinți și prințese sau cu copii, animăluțe, mașini sau roboți etc.
- **Citiți regulat, în fiecare zi, chiar la aceeași oră.** Cititul înseamnă 10-15 minute în diferite momente ale zilei sau 2-3 cărțicele. O puteți face înainte de culcare ca parte din ritual, seara după cină cu toată familia sau ori de câte ori vreți să țineți copilul liniștit pentru câteva minute. Este o minunată alternativă pentru televizor.
- **Lăsați copilul să aleagă povestea/cartea**, iar voi citiți pe roluri, bineînțeles să intervină și copilul - doar le știu pe de rost. Înviorați textul! Vorbiți pe voci, gesticulați în timp ce citiți.
- **Lăsați să se alăture și copiii mai mici sau mai mari**, care vor asculta și ei povestea și vor participa cu cititul. Aceste momente nu se vor întoarce niciodată, așa că profitați de ele!
- **Citiți-i** povești/cărți într-o cameră în care este liniște și să nu existe nici-o sursă de distragere a atenției copilului (televizor inclus, calculator, radiou, jucării etc.). Stați pe pat sau pe canapea, în poziție confortabilă și relaxantă, să fie destul loc și pentru copil ca să vă vadă fața când îi citiți și imaginile din carte.
- **Lăsați copilul să întoarcă filele.** Bebelușii au nevoie de cărți cu file foarte groase și de ajutor la răsfoit, dar este posibil ca bebelușul să fie în stare să se descurce singur!
- **Arătați-i** copilului **coperta**. Explicați-i despre ce este cartea. **Arătați-i copilului cuvintele.** Mișcați degetul de-a lungul textului citit - astfel copilul va învăța să citească de la stînga la dreapta și de sus în jos.
- **Puneți întrebări despre carte.** Ce se va întâmpla mai departe? Ce-i asta? **Conversați cu copilul** pentru a verifica dacă a înțeles ceea ce i-ați citit: propuneți-i să caracterizeze personajele (cuminte, harnic, etc.) și să se regăsească în unul din ele, despre ce crede că face un țăran, ce animale știe și faceți legătură cu respectiva carte, legate de un nume, un oraș prin care se perindau personajele, despre ce crede el despre ce se întâmplă, de ce se întâmplă etc. Întrebați-l ce a înțeles din poveste/povestire sau ce ar fi făcut el dacă era în pielea altui personaj. Lăsați-l să continue în stilul personal povestea.
- **Oferiți** copilului cărți colorate numai pentru a le studia și a se familiariza cu ele. Comentati imaginile. Nu este necesar să citiți cartea ca să puteți povesti istorioara.
- **Ajutați-l să se bucure** de pe urma a ceea ce îi citiți. Spuneți-i de la început că vă poate întreba orice atunci când nu înțelege ceva sau vre-un cuvânt. **Aveți răbdare și explicați-i cuvintele pe care nu le înțelege, precum și morala fiecărei povești.** Vorbiți-i într-un limbaj înțeles de către copil, asociind și cu întâmplări din viața lui! Va înțelege mai ușor!
- Dacă alegeți cărțicele din care micuțul poate învăța anumite lecții de viață, atunci puneți-l **să se gîndească** dacă el a trecut prin acea experiență. De exemplu, dacă tema cărții este **generozitatea**, întrebați-l dacă el a dăruit vreodată unui copil mai puțin norocos ca el o jucărie, carte și dacă nu, de ce.

- **Desenați împreună povestea!** Cel mai bun mod de a-l ajuta să înțeleagă și mai bine povestea și de a se apropia de lumea cărților este să încercați împreună să redați conținutul poveștii prin desen. Așa cum vă pricepeți și cum puteți! Important e mesajul, nu frumusețea picturii!

IMPORTANT!

Fiți un exemplu bun pentru copil și lăsați-l să vadă că și Dvs. citiți cărți de bucate, reviste, ziare, romane, enciclopedii, culegeri de poezii și ghicitori etc.

Vorbiți despre cărțile sau articolele pe care le-ați citit. Cel mai potrivit ar fi la cină, când toată familia e de față și pot participa la discuție. Arătați cât de mult v-a plăcut și scoateți în evidență, cât de important a fost că ați citit acea poveste, povestire, fabulă ÎMPREUNĂ.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- De ce este important să-i citiți copilului Dvs. în fiecare zi?
- Ce idei interesante -ți aflat?
- Ce sfaturi puteți aplica în viața chear începând de ziua de astăzi?
- De ce alte informații/suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele evaluează experiența proprie referitor la lectura cărților împreună cu copilul.
- Părintele relatează despre oportunitățile de îmbunătățire a practicilor existente.
- Părintele numește 2-3 acțiuni pe care le va întreprinde pentru a citi împreună cu copilul său.

MESAJUL 17. Asigurați copilului o alimentație sănătoasă.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Ce preferă să mănânce copilul Dvs.?
- Sunteți satisfăcut/ă de felul cum mănâncă copilul?
- Descrieți, vă rog, cum este organizată alimentația în familie? Ce faceți diferit pentru a alimenta copilul?
- Cum selectați produsele alimentare?
- Cum compuneți meniul zilei și cel săptămânal?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Regimul alimentar corect al copiilor este cel care furnizează o cantitate adecvată de nutrienți, în proporții corespunzătoare și care este perfect adaptat etapei de dezvoltare în care se încadrează copilul. O alimentație sănătoasă și adecvată necesităților organismului este cheia asigurării unei creșteri și dezvoltări armonioase somatice, dar și psihice, emoționale și afective.

Alimentația corectă în primii ani de viață contribuie la prevenția unor tulburări majore de nutriție precum deficiență de fier și anemia, deficitul de vitamina D și **rahitismul, malnutriția sau cariile dentare**.

Nutriția este esențială pentru menținerea sănătății și stării de bine a ființei umane, la orice vârstă. Deși toți oamenii au nevoie de aceleași principii alimentare, pe parcursul întregii vieți, dar în proporții diferite în funcție de vârstă și de starea de sănătate a fiecăruia și de regimul de activitate; copiii de vârstă mică au nevoi nutriționale specifice, în special pentru a susține procesul de creștere și dezvoltare, dar și pentru a furniza energie.

Cele patru categorii principale de alimente care constituie baza alimentației sunt:

- Laptele și produsele din lapte.
- Carnea și derivatele acesteia.
- Fructele și legumele.
- Cerealele și pâinea.

Simbolic ele sunt reprezentate în schema piramidei de alimentare (vezi Anexa 1.).

- Ce părere aveți despre aceasta informație?
- Este ceva nou pentru dumneavoastră?
- Cu ce nu sunteți de acord? Dvs. respectați această piramidă alimentară? Dar în raport cu copilul Dvs.?

Important!

Calitatea nutriției depinde de modul în care alegem alimentele, de diversitatea acestora distribuită zilnic în mese echilibrate și adecvate nevoilor copilului, de aportul adecvat de nutrienți esențiali.

Trebuie reținut, că nu există niciun aliment care, singur, să îndeplinească toate nevoile organismului; există o singură excepție de la această regulă, și anume, laptele matern - singurul aliment care conține absolut tot ceea ce este necesar sugarului până la 6 luni de viață.

CE POT FACE PĂRINȚII? *Sugestii practice privind alimentația corectă a copilului*

- **Alimentați copilul exclusiv la sân până la vârsta de 6 luni.** După această vârstă îi puteți da, ca supliment, pireuri de fructe și legume, sucuri, terciuri, supe.
- **Includeți în alimentație, în fiecare zi, diverse produse** din cele 4 categorii principale: fructe și legume, lactate, carne, făinoase integrale.

- **Folosiți surse sigure de apă potabilă** pentru prepararea alimentelor și pentru băut, iar dacă există îndoieli în privința purității apei, aceasta este bine să fie filtrată/fiartă înainte de consum.
- **Dezvoltați copilului obișnuințe alimentare corecte și sănătoase** de la cea mai fragedă vîrstă, care să fie menținute pe parcursul vieții.
- **Vorbiți cu copilul despre importanța alimentației și a apei** pentru sănătatea organismului, încurajați-l să bea apă pe parcursul zilei.
- **Exclueți din alimentația copilului, pe cît este posibil, alimentele periculoase**, cum ar fi mezelurile, dulciurile, sarea, cofeina, snacks-urile și băuturile carbogazoase.
- **Dați prioritate produselor autohtone.**
- Citiți anotația de pe ambalaj- în cazul produselor alimentare cu termen lung de păstrare există riscul prezenței unor conservanți care pot dăuna sănătății copilului, în special dacă sunt consumate zilnic.
- Acordați **preferințe produselor** (fructe, legume etc.), **pe care le creșteți pe lotul personal.**
- **Mențineți igiena alimentației** – adică un mod ordonat și coerent de alimentație (distribuția meselor pe parcursul unei zile, calitatea nutrițională a meselor în funcție de momentul zilei și de tipul de alimentație, modul corect de preparare a alimentelor și calitatea alimentelor, evitarea contaminărilor bacteriene).
- **Creați și mențineți o atitudine psihologică sănătoasă** (masa trebuie să fie un moment plăcut, liniștit; mîncarea nu este o „mulțumire” sau un „premiu”, ci o necesitate.
- **Evitați forța sau cearta copilului** pentru că „nu a mîncat tot din farfurie”; adesea, ca urmare a asocierii unei încălcări emoțional-afective de actul alimentației, copiii de vîrstă mică fac tulburări alimentare ce vor dura toată viața, fie prin refuzul anumitor alimente, fie prin consumul în exces al altora).
- Propuneți copilului numai alimentele pe care le dorește și le poate mîncă, într-o **cantitate rezonabilă și fără presiuni psihologice.**
- **Evitați alimentele de tip fast food** cu exces de grăsime și calorii, precum și obiceiul de a mîncă în fiecare zi dulciuri concentrate (prăjituri, torturi, ciocolată și alte batoane hipercalorice).
- **Nu cumpărați copilului bomboane/dulciuri din stradă! Ele pot fi contaminate.**
- **Demonstrați un bun exemplu** în ceea ce privește conduita nutrițională.
- **Anunțați grădinița dacă copilul Dvs. are un regim alimentar deosebit legat de vre-o maladie (ex., fenilcetonurie, alergii etc.)**

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum este posibil de îmbunătățit practica de alimentare existentă în așa fel ca să contribuie cu adevărat la dezvoltarea fizică și psihică a copilului?
- Ce o să faceți altfel?

- De ce alte informații / suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele evaluează practica sa referitoare la alimentația copilului.
- Părintele descrie preferințele și necesitățile alimentare specifice ale copilului și solicită sfaturi concrete.
- Părintele identifică/ oportunități de îmbunătățire a practicilor de alimentație existente.
- Părintele numește 2-3 acțiuni pe care le va întreprinde pentru asigurarea alimentației sănătoase.

MESAJUL 18. Dezvoltați copilului de la vîrstă fragedă deprinderi de igienă personală.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cît de des se spală copilul Dvs. pe mîini?
- Face acest lucru de unul singur sau la rugămintea dvs.?
- Ce alte reguli de igienă personală respectă copilul dvs.?
- Povestiți, vă rog, cum ați învățat copilul să se îngrijească și să respecte regulile de igienă personală?
- Ce obiecte de igienă personală are copilul dvs.?
- Aveți un loc anume pentru păstrarea obiectelor de igienă personală ale copilului?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Ceea ce însoțește o dezvoltare fizică sănătoasă este însușirea de către copii a deprinderilor de igienă personală și a celor de securitate personală. Copiii învață de mici ce înseamnă un program de viață sănătos. Deprinderile de somn, spălat, nutriție, îmbrăcare și activitate fizică se dezvoltă de la naștere și constituie repere importante în prevenirea îmbolnăvirilor.

Studiile realizate la nivel internațional arată, că anual, din cauza mîinilor murdare mor peste 1 mln. de copii.

Cea mai importanta regulă de igienă pentru sănătate este **învățarea copilului să se spele pe mîini**, în special după ce se întoarce acasă de la grădiniță sau de la joacă, după utilizarea veceu-ului și înainte de a mânca. Spălarea mîinilor este, fără nici o îndoială, **una dintre cele mai bune metode de prevenire a bolilor și a răspîndirii multor infecții comune!**

Copilul deprinde cel mai repede și mai ușor obiceiurile sănătoase de igienă personală dacă le vede în familie. Atât timp cât părintele/îngrijitorul și ceilalți membri ai familiei vor avea grijă să respecte toate regulile esențiale de igienă, copilul le va deprinde mai ușor și mai repede.

- Ce credeți despre informația prezentată?
- Este ceva nou pentru dumneavoastră?
- Cu ce nu sunteți de acord?

CE POT FACE PĂRINȚII? *Sugestii practice privind învățarea deprinderilor de igienă personală*

- **Învățați copilul să se spele pe mâini cât mai des**, dar cel mai important este să o facă în câteva situații cruciale:
 - înainte de a mânca ceva;
 - după ce strănută sau tușește;
 - după ce se joacă cu un animal de companie;
 - după ce duce gunoiul;
 - după folosirea toaletei;
 - de fiecare dată când intră în casă, de afară.
- **Obişnuiți copilul să se spele corect pe mâinute**, cu apă caldă și săpun, să curățe bine locul între degete, sub unghii, astfel încât spălătul să nu dureze niciodată mai puțin de 15 secunde.
- Invățați copilul cum să se spele corect cu apă și sapun/gel de duș în cele mai importante zone ale corpului: față, mâini, picioare și în zona genitală.
- **Fixați un timp regulat pentru baie**. Asigurați-vă că covorașul de baie nu alunecă, ca să evitați accidente pe dușumeaua udă.
- **Faceți spălătul pe dinți amuzant și distractiv** pentru copil. Învățați-l care sunt mișcările corecte de periere a dinților și cum să-și curățe limba pe ritmuri de dans, cântându-i un cântecel sau recitându-i o poezie care conține versuri ajutătoare în acest sens.
- Faceți rost de un timer (temporizator) drăguț, care să îl facă pe copil **să se perieze pe dinți mai mult timp**, ceva de genul unei clepsidre, umplute cu nisip albastru.
- **Spălați-vă pe dinți împreună cu el**. Copilul va fi mai interesat să-și perieze dinții dacă vă vede făcând asta. În plus, puteți deveni un exemplu pentru el în ceea ce privește mișcările corecte de periaj, modul corespunzător în care se ține periuța, cum se folosește ața dentară etc.
- **Utilizați produse de igienă dentară cu fluor**, inclusiv pastă de dinți fluorurată.
- Asigurați copilului dvs. un **aport corespunzător de fluor în apa de băut**. Dacă sursa dvs. de apă potabilă, din rețeaua publică de alimentare cu apă sau din apa îmbuteliată, nu conține fluor, medicul dentist sau pediatru poate prescrie suplimente zilnice de fluor.

- Duceți copilul la medicul dentist pentru **controlul de rutină**.
- **Învățați copilul să își pieptene părul zilnic și să și-l aranjeze.** Dacă are un păr care se încurcă frecvent, asigurați-vă ca îi arătați cum să îl descurce blînd și ușor, fără a-l agresa.
- **Explicați copilului ce se întîmplă** cînd mîncă cu mînuțele murdare, cînd își bagă mîna cu microbi în nas sau în ochi ori dacă nu se spală bine pe dințișori.
- **Supravegheați respectarea regulilor de igienă personală** de către copil. Amintiți-i permanent de importanța acestora.
- **Apreciați permanent copilul cînd reușește** să se spele pe mîini și să le șteargă, să utilizeze toaleta, să-și perieze dinții, să pună mîna la gură în caz de strănut sau tuse și folosește servețelul, etc. Încurajați orice inițiativă de acest fel.
- **Creați un loc unde copiii să își poată păstra obiectele de igienă personală** (săpunul, periuța de dinți, pieptenele, etc.).
- Citiți împreună **poezii, povestioare despre deprinderile de igienă personală**.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum ați putea dezvolta deprinderile de îngrijire și igienă personală a copilului?
- Ce o să faceți altfel? De ce alte informații / suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie cum dezvoltă deprinderi de igienă personală la copilul său.
- Părintele evaluează practica sa referitor la formarea și dezvoltarea deprinderilor de igienă personală a copilului.
- Părintele explică oportunități de îmbunătățire a practicilor existente privind formarea și dezvoltarea deprinderilor de igienă personală a copilului.
- Părintele formulează 2-3 acțiuni pe care le va întreprinde pentru dezvoltarea mai bună a deprinderilor de igienă personală a copilului.

MESAJUL 19. Oferiți zilnic copilului timp suficient pentru activitate în aer liber și mișcare.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Copilul Dvs. are jocuri preferate? Care sunt ele? Cît de des se joacă în aer liber?
- Ce obiecte/ jucării/inventar sportiv utilizează copilul în jocurile sale?
- Cum se implică copilul în activitățile de casă?

- Practicați să ieșiți împreună cu copilul pentru jocuri în aer liber?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Oamenii de știință au descoperit că exercițiile fizice îmbunătățesc memoria copiilor. Cercetătorii au demonstrat că activitatea fizică contribuie la creșterea inteligenței copiilor. Astfel, acești copii au cea mai importantă parte a creierului cu 12% mai dezvoltată decât în cazul copiilor sedentari.

Activitatea fizică sistematică la copii este considerată o parte importantă în a avea un mod de viață sănătos, deoarece ea conduce la obținerea echilibrului psihic, autocontrolului, creșterii aprecierii de sine și încrederii în forțele proprii, previne obezitatea la copii.

Pentru o dezvoltare fizică și psihică optimă influența aerului curat, luminii și soarelui în timpul activităților fizice sunt de o mare importanță. Este necesar ca orice copil să fie învățat să respire corect.

Toate sporturile au beneficii în dezvoltarea fizică și emoțională a copilului. Știați însă că fiecare sport are beneficii proprii și pune accentul pe anumite aspecte din dezvoltarea copilului?

Spre exemplu, **tenisul** este un sport individual, foarte elegant care modelează copilului o ținută frumoasă și multă forță fizică.

Înotul dezvoltă o silueta armonioasă și rezistență fizică copilului, fiind din puținele sporturi care antrenează simultan toate grupele de mușchi.

Fotbalul este un sport de echipă care oferă multiple oportunități copilului de a dezvolta calități și valori în urma cooperării cu ceilalți membri ai echipei; el prezintă avantaje fizice esențiale pentru dezvoltarea unui corp sănătos la copil, sporind anduranța (răbdarea și capacitatea de a rezista la efort fizic prelungit), agilitatea în manevrarea picioarelor, precum și în gândirea strategiilor.

Artele marțiale oferă o mulțime de avantaje. Pe lângă beneficiile în dezvoltarea fizică (întărirea musculaturii corpului), ele ajută ca copilul să fie mereu în siguranță, impun disciplina, creativitatea în găsirea unor soluții de a rezolva conflicte, încredere în sine.

- Ce părere aveți despre aceasta informație?
- Este ceva nou pentru dumneavoastră?
- Cu ce nu sunteți de acord?

CE POT FACE PĂRINȚII? *Sugestii practice pentru o activitate fizică a copilului eficientă*

- **Identificați pasiunile copilului:** Ce îi place? La ce se uită cu plăcere (multimedia), deoarece interesele din această zonă de informare se pot asimila în viața reală.
- Stimulați copilul să aleagă acțiunea sau acele **activități fizice care îi fac plăcere**. Nu îi impuneți propria preferință.
- Discutați cu copilul, pregătiți punerea în practică a pasiunilor lui, chiar și în mod indirect. De exemplu, dacă îi plac spectacolele, filmele sau joaca în parc, mergeți pe jos în drum spre

aceste locații; **proiectați împreună cu el viitoarele activități** și imaginarea activă a acestora. Nu impuneți copilului un rol, negociați cu el anterior referitor la partea lui de rol în pregătirea și realizarea acțiunii. Poate fi și o simplă alegere a ținutei, sau a locului unde mergeți.

- **Cultivați și recompensați activitatea**, miscarea; procesul, nu rezultatul (victoria, câștigul, obținerea trofeului competiției). Dialogați constructiv despre plăcerea și beneficiile activităților fizice, a sportului în general, despre alimentele care îl ajuta să crească armonios, despre igiena personală, importanța relațiilor bune cu cei din jur: familie, prieteni, colegi, despre grija și respectul față de natură, despre pasiunile sale – descoperiți ce îi place, ce îl bucură, ce îl face fericit.
- **Fiți un model pentru copil!** Aceasta înseamnă să nu așteptați copilul să “iasă pur și simplu afară”, “să se joace cu copiii”, ci să aveți un rol implicit și activ în modelare, stimulare, recompensare și, mai ales, în a-i oferi ocazii variate de exersare a pasiunii, a preferințelor pentru mișcare.
- **Folosiți obiecte asociate mișcării:** haine și încălțăminte de sport, ecusoane, fotografii cu copilul în mișcare, postere, videoclipuri ale activităților realizate de el sau ale celor pe care îi admiră pentru a recapitula și a continua experiența de a face mereu cu plăcere mișcare.
- Recompensați adecvat copilul **cu încurajări credibile**: “poți, știu că poți, am încredere în tine!”. Insuflarea încrederii în copil începe cu asumarea și afirmarea propriei noastre încrederi.
- Oferiți zilnic copilului **timp suficient** pentru activitate în aer liber și mișcare.
- Respectați zilnic **programul de odihnă și somn** și ritualurile de înainte și de după somn.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Cum este posibil de îmbunătățit activitatea fizică în așa fel ca aceasta să contribuie cu adevărat la dezvoltarea fizică și psihică a copilului?
- Care din aceste sfaturi deja aplicați? Ce nou, interesant pentru dumneavoastră ați auzit?
- Ce o să faceți altfel?
- De ce alte informații / suport aveți nevoie?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie cât timp se află copilul lui în aer liber și ce activități fizice practică;
- Părintele exprimă acordul că copilul trebuie să se afle cât mai mult timp în aer liber și să practice activități dinamice;
- Părintele explică oportunități de îmbunătățire a practicilor existente;
- Părintele formulează 2-3 acțiuni care le va întreprinde pentru a oferi copilului timp suficient pentru activități în aer liber și mișcare.

MESAJUL 20. Creați copilului un mediu sigur și protejat.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Descrieți cum arată un mediu în care copilul se simte în siguranță?
- Enumerați condițiile elementare de trai (apă, lumină, căldură, etc.)?
- Cum se simte copilul Dvs. acasă?
- Are colțișorul în care se joacă, pătuc în care doarme, lenjerie și veselă proprie?
- De câte ori pe zi mănâncă copilul? Mănâncă la aceeași oră?
- Cu cine copilul stă acasă? Cât de des îl lăsați singur?
- Ați vorbit vre-o dată cu copilul despre situații periculoase pentru el, de exemplu incendiu, cutremur, în cazul în care rămîne singur acasă?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Zilnic, cel puțin 6 copii cu vîrsta de pînă la 5 ani devin victime ale unor accidente casnice, iar în fiecare săptămînă un copil de pînă la 5 ani moare în urma unui accident casnic.

Pentru a crește și a se dezvolta armonios, copilul trebuie să știe că este ferit de pericol, de necunoscut, că mediul în care crește îi oferă siguranță și putere.

Numai o familie puternică poate să creeze și să dezvolte spiritul apartenenței, ideea de stabilitate, de mediu securizant, armonios, în care există toate resursele necesare pentru satisfacerea celorlalte nevoi.

Mediul în care copilul crește și se dezvoltă contribuie la dezvoltarea lui.

Copilul în familie are colțișorul lui, pătucul, lucruri personale, în casă este curat, cald, luminos, și destul spațiu pentru dezvoltarea copilului. El este înconjurat de dragoste și bunăvoință.

Dacă copilul dvs. se află în scaun rulant, atunci obiectele necesare vor fi plasate la nivelul copilului la distanța mîinii întinse pentru ca copilul să poată accesa ușor obiectele de sinestătător. În interiorul casei vor fi acoperite sau nivelate pragurile și lărgite ușile, veceul va fi adaptat cu bară de sprijin, casa va avea pantă de acces sub un unghi mic.

Părinții au grijă cum este îmbrăcat copilul, cînd este scos afară la plimbare- circulația sangvină este mai lentă, deoarece el nu se mișcă și simte frigul mai repede. Copilul crește și scaunul rulant trebuie schimbat la timp.

Dacă copilul se tîrîie prin casă, atunci suprafața podelelor va fi acoperită cu covor moale, curățenia va fi făcută mai des. În cazul copiilor cu CES părinții vor fi mult mai atenți la reacțiile copilului și la nevoile lui. Ceea ce nu deranjează un copil obișnuit poate excita un copil cu nevoi speciale.

Ocupațiile părinților cu copilul vor fi mai frecvente. În casă vor fi instalate mînere complementare care îl ajută copilul să se așeze în scaunul rulant.

Toate obiectele ce prezintă pericol pentru sănătatea copilului sunt ascunse în locurile, care nu sunt accesibile pentru copil (obiecte ascuțite, pastile, chibrite, etc.), electrocasnice nu sunt incluse în priză fără prezența maturilor, prizele sunt izolate cu capac special, copilul este supravegheat și nu se află alături de apa clocotită, foc deschis, soba foarte fierbinte, podeaua rece, cablu electric, obiecte, care pot să se prăbușească, găuri înguste, animale ce prezintă pericol. Copilul știe că va fi hrănit la timp, că părinții îl apără de suferințe și nevoi, îl ajută să cunoască lumea mai bine, și sunt persoanele cărora poți să încredințezi orice problemă apărută. În caz de maladie părinții vor face totul, pentru a se adresa la timp la medic.

CE POT FACE PĂRINȚII? *Sugestii practice pentru crearea unui mediu sigur și protejat copilului.*

- ***Nu luați copilul în locurile aglomerate de oameni***, nu știți de unde vine primejdia.
- Dacă vă porniți la drum, ***aveți grijă de apă, gustare, schimb de haine*** pentru copil.
- ***Respectați regimul zilei și cel alimentar***, planificați vizitele în ospetie în așa fel ca să asigurați respectarea regimului .
- Mergînd pe marginea carosabilului, observați din care parte se află copilul – ***nu mergeți cu copilul din partea transportului. Respectați regulile de circulație.***
- ***Cît mai de timpuriu învățați-l pe copil*** cum îl cheamă, unde trăește, adresa concretă, și explicați copilului de ce trebuie să se ferească de oameni străini - dacă mama încredințează cuiva să ia copilul de la grădiniță, atunci îi va spune "parola" pe care o știe și copilul.
- ***Evitați*** să aduceți copilul în mediul, în care se fumează și se bea alcool, se înjură și se ciartă, unde maturii nu au un comportament adecvat.
- ***Mediul în care se află copilul trebuie să fie prietenos lui.*** Copilul trebuie să evite jocurile care prezintă pericol pentru sănătatea lui. Părintele în orice situație, în casă sau în afara ei, trebuie să prevadă orice acțiuni periculoase copilului. Observați acțiunile copilului și estimați riscurile posibile pentru a interveni la timp:
 - în cazuri în care copilul se apropie de marginea balconului,
 - se urcă pe scară,
 - se apropie de sobă
 - deschide ușa unui străin etc.

Pentru a evita lucruri neprevăzute respectați măsuri simple, eficiente și puțin costisitoare. Acestea sunt:

1. Supravegherea constantă a copilului

2. Securizarea casei (identificarea și înlăturarea pericolelor din locuința, curte)

3. Adoptarea de către părinte a unui comportament care exclude orice risc de accidentare a copilului.

Copii mici se accidentează atunci cînd părinții nu au ținut cont de aceste 3 reguli de aur.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Care din sfaturile oferite deja le implementați?
- Despre ce aveți nevoie să vorbiți cu copilul încă o dată?
- Ce acțiuni pot fi făcute pentru a mări siguranța mediului în care se află copilul Dvs.?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie ce înseamnă un mediu sigur pentru copil.
- Părintele evaluează gradul de siguranță a mediului în care se află copilul acasă, la grădiniță, în stradă/curte.
- Părintele explică oportunități de mărire/creștere a gradului de siguranță a mediului în care se află copilului.
- Părintele formulează 2-3 acțiuni pe care le va întreprinde pentru a crea copilului un mediu sigur și protejat.

MESAJUL 21. Oferiți copilului informații despre obiecte și situații ce prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui.

ÎNCEPUTUL COMUNICĂRII

- Cum credeți, ce obiecte casnice și din gospodărie prezintă pericol pentru copiii mici? În ce situații?
- Ați observat vre-o dată ca copilul să se joace cu astfel de obiecte - chibrituri, cuțite, ace, foarfece, alte instrumente de lucru?
- Cum ați procedat ?
- Ce acțiuni concrete ar putea să prevină pericolul ?

PREZENTAREA INFORMAȚIEI UTILE PENTRU PĂRINȚI ȘI ORGANIZAREA DISCUȚIEI ÎN BAZA INFORMAȚIEI OFERITE

Deseori viața copilului este supusă riscului din simpla neatenție a părinților, sau din cauza că copilul a rămas fără supravegherea maturilor pe o perioadă de timp. Pentru a evita multiple pericole, copilul trebuie să cunoască obiectele ce prezintă pericol și situațiile care trebuie să fie evitate. Cea mai simplă metodă de a evita contactul cu obiectele periculoase este plasarea lor în locurile inaccesibile pentru copil, sub cheie în dulap, sau la înălțime, dar ascunse în așa fel, încât copilul să nu le vadă și să nu întreprindă acțiuni cu piramida din scaune pentru a le dobândi. Arătați copilului cât de periculoase sunt obiectele – cuțitul, focul deschis, foarfeca și altele –lăsați-l să manipuleze puțin cu ele, dar sub supravegherea Dvs. Explicați ce consecințe grave pot avea obiectele periculoase. Sunt frecvente

cazurile cînd părinții țin mînuța copilului deasupra focului, sau împung degețele cu acul, pentru a forma frica de obiectele periculoase – părinții își ating rezultatul, doar consecințele pot fi mult mai grave – apar fobiile care formează bariere pentru explorarea mediului de către copil. Mai bine simulați situații cu "ursulețul" sau "iepurașul" care a primit o "traumă" în urma utilizării obiectelor periculoase și împreună cu copilul "tratați rănila prietenului moale".

CE POT FACE PĂRINȚII?

- **Evitați să-i dați unui copil de vîrstă pînă la 3 ani jucării și obiecte mărunte** – pentru a preveni înghițirea lor, sau introducerea în urechi sau nas.
- **Explicați copilului care pot fi consecințele pentru sănătatea lui** în caz dacă interziceți manipularea cu unele obiecte, sau acțiuni periculoase: Convingeți-vă că copilul a înțeles explicația Dvs. întrebați – ce poate să se întîmple, propuneți copilului să explice păpușii preferate ce pericol o așteaptă dacă ea nu respectă recomandările Dvs.. În momentele în care sunteți prea obosit evitați manipularea cu vasele în care este apă clocotită, mai ales cînd copilul se află în apropiere.
- **Odihniți-vă la timp** pentru a avea posibilitatea să apreciați adecvat situația în jurul copilului. Oboseala reduce simțurile și obiectele pot fi scăpate din mîni, sau reacția Dvs. la mișcarea neîndeminatică a copilului va fi întîrziată și atunci cana cu apă clocotită pusă pe marginea mesei poate fi răsturnată de el și copilul va fi traumatizat.
- **Procurați jucării din materiale netoxice pentru copil** și preferabil naturale, de exemplu, din lemn, cu suprafețele bine prelucrate, care nu traumează, sau zgîrîie.
- **Învățați copilul** la cine trebuie să apeleze în caz de pericol.
- **Pregătiți instrucțiuni simple pentru orice situații de pericol** – copilul trebuie să știe la cine din maturi se poate adresa în cazul în care se întîmplă situații riscante pentru sănătatea lui. Dacă astfel de situații apar în grădiniță – el se adresează la educatoare, dacă acasă – părinților, în caz că ei nu sunt în apropiere -vecinilor sau oricărui matur, care le poate veni în ajutor. Copilul trebuie să știe că strigătul de ajutor va fi tare ca maturii se reacționeze mai prompt. Pregătiți copilul să ceară ajutor.
- **Nu certați copilul în cazul în care a căzut, s-a lovit, zgîrîind genunchul și rupînd haina.** El simte durere și umilire și altă dată se va strădui să ascundă cele întîmplate. Părinții vor afla tîrziu despre situațiile traumatice și timpul prețios pentru primul ajutor va fi pierdut. Consecințele traumei vor fi mult mai grave.

CONCLUZII ȘI DECIZII PENTRU VIITOR

- Care din sfaturile oferite le implementați deja? Ce veți face altfel?
- Despre ce aveți nevoie să vorbiți cu copilul încă o dată?
- Ce informație după părerea Dvs. trebuie să fie transmisă altor părinți?

Indicatori de succes în rezultatul comunicării:

- Părintele descrie ce obiecte și situații prezintă pericol pentru viața și sănătatea copilului;

- Părintele evaluează riscurile existente pentru viața și sănătatea copilului;
- Părintele explică oportunități de mărire/creștere a gradului de siguranță a mediului în care se află copilul;
- Părintele propune 2-3 acțiuni pe care le va întreprinde pentru minimalizarea riscurilor pentru copil.

PENTRU NOTIȚE

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

PENTRU NOTIȚE

This image shows a full page of a handwriting practice worksheet. It consists of numerous horizontal dashed lines spaced evenly down the page, providing a guide for letter height and placement. The background is plain white, and there are no other markings or text present.

[illegible]

PENTRU NOTIȚE

[illegible]

PENTRU NOTIȚE

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary-ruled notebook paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings present.

PENTRU NOTIȚE

[illegible]

PENTRU NOTIȚE

[illegible]

PENTRU NOTIȚE

[illegible]